

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО
З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ
КОРУПЦІЇ

КОРУПЦІЙНІ СХЕМИ ТА РИЗИКИ ПІД ЧАС ВИЇЗДУ З УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2022

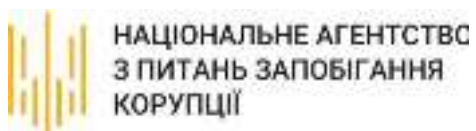

Корупційні схеми та ризики під час виїзду з України в умовах воєнного стану – Київ, Національне агентство з питань запобігання корупції, 2022.

Автор фото: UNIAN

У випадку виникнення питань щодо використання матеріалів дослідження, звертайтеся за адресою:

Національне агентство з питань запобігання корупції
бульвар Дружби народів, 28
м. Київ, 01103
info@nazk.gov.ua
+38 (044) 200 06 35

ЗМІСТ

ВСТУП	4
I. ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ ЧОЛОВІКІВ НА ВИЇЗД ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	13
1. Хронологія прийняття основних документів, на підставі яких службові особи Держприкордонслужби приймають рішення про відмову військовозобов'язаним чоловікам у віці від 18 до 60 років у перетинанні державного кордону	15
2. Підстава запровадження обмеження права та винятків з нього	27
3. Невідповідність заборони чоловікам – громадянам України у віці від 18 до 60 років на виїзд за межі України положенням Конституції України та законам України	29
II. ПРОТИПРАВНІ СХЕМИ ТА КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У ПРОЦЕДУРАХ ВИЇЗДУ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ ЧОЛОВІКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	35
1. Типові корупційні та інші ризики у процедурах перетинання державного кордону військовозобов'язаними чоловіками у віці від 18 до 60 років	38
Ризик 1	38
Ризик 2	50
Ризик 3	53
Ризик 4	57
Ризик 5	62
Ризик 6	66
Ризик 7	68
III. РЕКОМЕНДАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З МІНІМІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ	71
1. Загальні зміни нормативно-правового регулювання	72
2. Рекомендації Держприкордонслужбі	77
3. Рекомендації Мінінфраструктурі, обласним, Київській міській військовим адміністраціям	78
4. Рекомендації Укртрансбезпеці	78
5. Рекомендації Міністерству оборони України	78
6. Рекомендації Головнокомандувачу Збройних Сил України	78
7. Рекомендації щодо мінімізації ризиків у діяльності МСЕК та ВЛК	79
8. Рекомендації щодо мінімізації ризиків під час надання дозволу на виїзд на тимчасово окуповану територію України	79
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Широкомасштабна, неспровокована агресія російської федерації проти України, яка розпочалася 24.02.2022, викликала потребу у невідкладній повній мобілізації оборонних ресурсів для забезпечення відсічі агресору. Постало питання доцільності обмеження можливості залишати територію України громадянами України, які підлягають призову на військову службу під час мобілізації або можуть бути залучені в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт.

Реакція органів державної влади на виклики, які постали, була негайною: 24.02.2022 на всій території України введено воєнний стан та оголошена повна мобілізація.

Також вперше в історії незалежної України розпорядженням Адміністрації Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужба), викладеним у неоприлюдненому листі, введено широкомасштабне та безпрецедентне за наслідками обмеження одного з основних конституційних прав людини – права усіх чоловіків у віці від 18 до 60 років вільно залишати територію України.

Водночас абсолютна заборона¹ чоловікам на виїзд за межі України не могла тривати довго. Проблеми економічного, політичного, гуманітарного та соціального характеру, з якими стикнулася Україна через наслідки бойових дій та загрози національній безпеці, потребували негайного реагування та взаємодії із закордонними партнерами, в тому числі за межами території України. Крім того, роками розвинені процеси інтеграції України у міжнародне середовище, транскордонне співробітництво та зв'язки на різних рівнях й у різноманітних сферах життєдіяльності суспільства не могли зупинитися одночасно без суттєвої шкоди для держави. Усі ці процеси потребували можливості виїзду окремої категорії чоловіків віком від 18 до 60 років за кордон, а отже, спонукали державну владу до запровадження винятків із загальної заборони. Перші коригування відбулися вже наступного дня після оголошення про заборону – 25.02.2022 – і запустили процес постійного розширення підстав, у разі підтвердження яких військовозобов'язаним чоловікам дозволяється виїзд за межі України. Цей процес активно триває і досі.

¹ У цьому аналітичному звіті терміни «обмеження права» та «заборона на виїзд» вживаються у взаємозамінному значенні для позначення обмеження права чоловіків-громадян України у віці від 18 до 60 років на виїзд за межі України, що запроваджено тимчасово на період дії правового режиму воєнного стану.

Водночас Національне агентство як орган, який уповноважений реалізовувати державну політику із запобігання корупції, зауважує, що будь-яке обмеження основоположного (природного) права людини не припиняє потребу у реалізації такого права, тому неминуче породжує у суспільстві пошук шляхів обійти встановлене обмеження, які реалізуються здебільшого у неправовий спосіб та через корупційні практики.

У зв'язку із значним суспільним резонансом, спричиненим цією темою, численними публікаціями у відкритих джерелах, соціальних мережах інформації про протиправні схеми, які на системній основі реалізуються для виїзду за межі України в «обхід» заборони і переросли у «тіньовий бізнес», а також враховуючи постійні ініціативи державних органів щодо розширення підстав, які уможливають чоловікам виїзд за кордон, та результати їхньої антикорупційної експертизи, Національне агентство здійснило аналіз корупційних та інших ризиків, які виникли у зв'язку із запровадженням заборони та існують у процесах виїзду військовозобов'язаних чоловіків за кордон.

УЗАГАЛЬНЕНІ ВИСНОВКИ

Аналіз положень нормативно-правових актів та офіційних документів, що є у розпорядженні Національного агентства, дає змогу дійти висновку про те, що у законодавчих актах прямої або опосередкованої заборони на виїзд чоловіків за кордон не встановлено.

Службові особи Держприкордонслужби при прийнятті рішення щодо заборони виїзду за межі України військовозобов'язаними чоловіками у віці від 18 до 60 років керувалися та продовжують керуватися інформацією, джерелом якої є виключно:

1) в період з 24.02.2022 до 01.04.2022 – листи Адміністрації Держприкордонслужби та інформаційні повідомлення, розміщені на офіційних вебсайтах Кабінету Міністрів України, Держприкордонслужби;

2) в період з 01.04.2022 і дотепер – змінені після запровадження воєнного стану Правила перетинання державного кордону громадянами України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57 (далі – Правила № 57), які передбачають право перетинання державного кордону України військовозобов'язаними особами лише з окремих документально підтверджених підстав, листи та інформаційні повідомлення Адміністрації Держприкордонслужби.

Винятки з обмежень права на виїзд за кордон передбачені насамперед Правилами № 57², але крім того – листами та інформаційними повідомленнями Адміністрації Держприкордонслужби, що розміщені на офіційних вебсайтах.

При цьому існують обґрунтовані підстави вважати, що обмеження права військовозобов'язаних чоловіків на виїзд за межі України у період дії правового режиму воєнного стану запроваджено та реалізується у спосіб, що суперечить Конституції України та законам України.

Так, відповідно до ст.ст. 33, 64 Конституції України право громадянина вільно залишати територію України може бути обмежене лише законом України, а в умовах воєнного стану згідно зі ст.ст. 1, 2, 6, 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» – указом Президента України про введення воєнного стану, затвердженим Верховною Радою України.

² Довідкова інформація про категорії військовозобов'язаних осіб, яким дозволяється виїзд за межі України в умовах воєнного стану, додається.

Однак попри усталене переконання у тому, що джерелом діючого обмеження є Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», цей Указ не встановлює (не констатує) обмежень конституційних прав та свобод людини і громадянина, а лише **допускає таку можливість на майбутнє**, відтворюючи дослівно відповідні положення Конституції України.

Також не встановлено обмеження права на виїзд за межі України ні в Указі Президента України від 24.02.2022 № 69/2022 «Про загальну мобілізацію», затвердженому Законом України від 03.03.2022 № 2105-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про загальну мобілізацію», ні в Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», ні в Законі України «Про правовий режим воєнного стану», ні в жодному іншому законі України.

Помилково при цьому вважати, що органам Держприкордонслужби (або Кабінету Міністрів України, Міністерству оборони України, іншим органам військового командування) повноваження обмежувати права, передбачені ст. 33 Конституції України, делеговані (надані) на підставі Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

У свою чергу можна впевнено констатувати, що запроваджене обмеження призвело до:

- розвитку 8 протиправних та напівлегальних схем виїзду чоловіків за межі України в «обхід» обмеження з метою уникнення мобілізації та в інших приватних інтересах, наприклад, у статусі водіїв гуманітарних вантажів або водіїв, які здійснюють міжнародні пасажирські перевезення через систему «Шлях», або за підробленими документами з відомостями про зняття військовозобов'язаних осіб з військового обліку;

- появи принаймні 7 корупційних ризиків з високим рівнем ймовірності реалізації, які пов'язані з отримання неправомірної вигоди за прийняття рішень, вчинення дій або оформлення документів для виїзду за кордон, та притаманні діяльності широкого кола суб'єктів, зокрема, Держприкордонслужбі, територіальним центрам комплектування та соціальної підтримки, військово-лікарських комісій, медико-соціальних експертних комісій, обласних військових адміністрацій, органів державної влади, зокрема Укртрансбезпеки, благодійних фондів та громадських організацій, які пов'язані із забезпеченням гуманітарної допомоги, суб'єктів господарювання, які здійснюють ліцензовані міжнародні пасажирські перевезення.

Серед джерел корупційних ризиків варто звернути увагу на такі як:

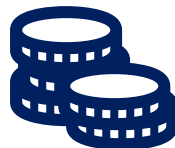
- недоліки нормативного регулювання, які, зокрема, дозволяють чоловікам виїжджати за кордон у статусі водіїв навіть без посвідчення на право керування транспортним засобом;
- низька якість правового регулювання окремих процедур виїзду чоловіків за кордон, яка, з одного боку, зводить певні процедури до суто формальних – як у випадку з дозволом на виїзд за межі України водіїв, а з іншого боку – надає суб'єктам владних повноважень широкі можливості для тлумачення законодавства на власний розсуд;
- значна дискреція у повноваженнях посадових осіб, які приймають рішення або беруть участь у процесах перетинання державного кордону військовозобов'язаними чоловіками, – ця причина, зокрема, дозволяє реалізовуватися корупційним схемам за участі обласних військових адміністрацій, які приймають рішення про виїзд водіїв гуманітарних вантажів або вантажів для потреб Збройних Сил України за кордон;
- непрозорість прийняття рішень, які стосуються реалізації прав людини і громадянина, що прослідковується у рішеннях службових осіб Держприкордонслужби та роз'ясненнях, які випускає Адміністрація Держприкордонслужби;
- відсутність належного контролю за дотриманням умов виїзду за кордон військовозобов'язаними чоловіками, зокрема з боку службових осіб Держприкордонслужби, та відсутність взаємодії (обміну інформацією) між державними органами.

Так, за повідомленням Держприкордонслужби³ станом на 10.09.2022 від початку воєнного стану понад 8 тис. військовозобов'язаних чоловіків намагалися незаконно перетнути державний кордон. Понад 5,6 тис з цих порушників зупинені прикордонниками поза пунктами пропуску. Решта намагалися схитрувати на паспортному контролі.

245

спроб підкупу прикордонників

3,8 млн грн

на загальну суму понад

³ <https://cutt.ly/1CCUkEg>

Зафіксовано близько 245 спроб підкупу прикордонників, під час яких прикордонники відмовилися від незаконної вигоди на загальну суму понад 3,8 млн гривень.

Також за матеріалами співробітників оперативно-розшукових підрозділів Держприкордонслужби розпочато понад 170 кримінальних проваджень за незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 Кримінального кодексу України (далі – КК України)), майже 470 проваджень за підроблення документів та використання підроблених документів (ст. 358 КК України), 10 проваджень за ухилення від призову (ст. 336 КК України). Понад 400 особам вже оголошені підозри у вчиненні цих злочинів.

На стратегічному рівні обмеження права військовозобов'язаних чоловіків на виїзд за межі України та реалізація винятків із цього правила призводить до таких негативних наслідків, як:

- порушення базових прав людини;
- правова нерівність, за якої закон застосовується не однаково;
- порушення принципу правової визначеності у законодавстві;
- значне поширення інструментів «ручного регулювання» та корупції у правовідносинах, пов'язаних із виїздом за межі України;
- зростання кількості адміністративних та кримінальних правопорушень, пов'язаних зі спробами перетинання державного кордону, ухиленням від мобілізації та виконання військового обов'язку;
- викривлення мети, з якою обмеження права запроваджувалося.

ДЛЯ МІНІМІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО РЕКОМЕНДУЄ:

1. Оцінити потребу у продовженні дії заборони чоловікам на виїзд за кордон, у разі прийняття рішення про необхідність такої заборони – привести правове регулювання обмеження права чоловіків у віці від 18 до 60 років на виїзд за межі України у відповідність до вимог Конституції України: внести зміни до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» з їхнім наступним затвердженням Верховною Радою України. Нормативно систематизувати та регламентувати усі процедури дозвільного характеру для виїзду за кордон у Правилах № 57.

2. Забезпечити зміни в організації діяльності Держприкордонслужби та привести роз'яснення щодо виїзду за кордон на період воєнного стану, видані Держприкордонслужбою, у відповідність до законодавства.

3. Удосконалити механізми внутрішнього контролю у діяльності Мінінфраструктури, обласних, Київської міської військових адміністрацій.

4. Покращити комунікацію Укртрансбезпеки з питань функціонування системи «Шлях».

5. Оцінити можливість цифровізації процедур оформлення документів для виїзду за кордон територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, зокрема через державний Портал «Дія».

6. Забезпечити збільшення кількості годин прийому громадян в територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки.

7. Впровадити раніше розроблені Національним агентством рекомендації щодо мінімізації корупційних ризиків у діяльності МСЕК та ВЛК.

МЕТОДОЛОГІЯ

У ході аналізу Національне агентство:

- відновило хронологію запровадження заборони;
- проаналізувало джерела права, якими встановлена заборона і запроваджені винятки із заборони;
- надіслало понад 20 запитів до центральних органів виконавчої влади та обласних військових адміністрацій, проаналізувало відповіді на них і сотні документів, в яких зафіксовані обставини виїзду з різних підстав військовозобов'язаних чоловіків за кордон у період дії заборони;
- провело інтерв'ю з посадовими особами Держприкордонслужби та Міністерства інфраструктури України;
- здійснило аналіз даних інформаційних систем «Шлях» та «Аркан»;
- здійснило моніторинг інформації з відкритих джерел та Telegram-каналів;
- проаналізувало судову практику вирішення спорів з оскарження рішень органів державного прикордонного контролю щодо відмови в перетинанні державного кордону України для виїзду за її межі.

Цей аналітичний звіт складається з трьох частин, перша з яких містить правовий аналіз обмеження права військовозобов'язаних чоловіків на виїзд за кордон, який, серед іншого, в хронологічному порядку описує, як обмеження та винятки з нього впроваджувалися, а друга – описує схеми «обходу» цього обмеження та корупційні ризики, які існують у процедурах перетинання державного кордону військовозобов'язаними чоловіками. У третій частині підсумовані рекомендації Національного агентства.

**І. ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОБМЕЖЕННЯ
ПРАВА ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ
ЧОЛОВІКІВ НА ВИЇЗД ЗА МЕЖІ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ
ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Засади введення воєнного стану та тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина у зв'язку з його введенням визначаються Конституцією України та Законом України «Про правовий режим воєнного стану».

З положень ст.ст. 33, 64 Конституції України, п. 5 ч. 1 ст. 6, ч. 6 ст. 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» випливає, що у разі введення воєнного стану конституційні права і свободи людини і громадянина можуть тимчасово обмежуватися виключно указом Президента України про введення воєнного стану, який підлягає затвердженню Верховною Радою України і набирає чинності одночасно із набранням чинності законом щодо затвердження такого указу.

Національне агентство проаналізувало в хронологічному порядку, як, починаючи з першого дня воєнних дій і дотепер, відбувалося регулювання обмеження права військовозобов'язаних чоловіків у віці від 18 до 60 років на виїзд за межі України та винятки із цього обмеження, і встановило, що засади, визначені Конституцією України та законами України, дотримані не були.

Хоча вже майже півроку органи державної влади шукають шляхи удосконалення правового регулювання цього питання, слід констатувати, що натепер жодним законом України обмеження права чоловіків на виїзд за межі України на період воєнного стану не встановлено⁴.

У період воєнного стану усі можливі підстави, за якими службові особи Держприкордонслужби дозволяють чоловікам-громадянам України у віці від 18 до 60 років здійснити перетин державного кордону, передбачені в пп. 2¹ – 2¹² Правил № 57. Простою мовою, до числа осіб, яким може бути дозволено перетин кордону, належать виключно:

- особи з інвалідністю та особи, що їх супроводжують;
- особи, які супроводжують дітей з тяжкими захворюваннями, дітей-сиріт;
- військовозобов'язані особи, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації;
- поранені особи сил оборони та безпеки, які виїжджають за кордон на лікування, та члени їхніх сімей;

⁴ Однак законопроекти з цього приводу реєструються. Див., наприклад, проект Закону України, зареєстрований 22.06.2022 за № 7484 (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39845>); проект Закону України, зареєстрований 30.06.2022 за № 7484-1 (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39893>); проект Закону України, зареєстрований 06.07.2022 за № 7484-2 (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39951>).

- водії гуманітарних, медичних вантажів, вантажів для потреб Збройних Сил України;
- водії перевізників, які мають ліцензії на здійснення міжнародних вантажних та пасажирських перевезень;
- працівники підприємств залізничного транспорту;
- спортсмени та особи, які забезпечують організаційний супровід спортивних заходів;
- моряки;
- авіаційний персонал.

Виїзд здійснюється за умови дотримання встановлених процедур та надання підтверджуючих документів.

Водночас оскільки рішення обмежити чоловіків у праві на виїзд за кордон на період воєнного стану приймалося у стані нагальності для забезпечення невідкладних потреб в мобілізації та обороні Української державності, є очевидним, що при запровадженні обмеження не всі аспекти реалізації державної політики, суспільного життя були зважені, і не всі негативні наслідки впливу обмеження на міжнародні, зовнішньо-економічні, гуманітарні, культурні тощо правовідносини були прораховані.

Хоча поступові рішення Кабінету Міністрів України розширити коло осіб, яким дозволяється залишати межі України, певною мірою усувають такі наслідки, ще не можна констатувати повне вирішення існуючих проблем і прогалин у нормативному регулюванні.

З метою зберегти баланс між потребами держави у воєнній силі та потребами держави, суспільства, окремих осіб в усіх інших не менш важливих сферах правовідносин, які вимагають перебування та діяльність чоловіків призовного віку за межами України, Держприкордонслужба у стані крайньої необхідності була вимушена прийняти єдине можливе за існуючих обставин адміністративне рішення: дозволяти виїзд за кордон окремим чоловікам у випадках, не передбачених законодавством, за рішенням Голови Держприкордонслужби.

Причини, з яких військовозобов'язані чоловіки у такий спосіб виїжджають за межі України, найрізноманітніші: службова потреба (участь у міжнародних заходах, міжнародне співробітництво, керування транспортним засобом, на якому здійснюють виїзд посадові особи державних органів); господарська діяльність (виконання зовнішньоекономічних контрактів; ведення переговорів); гуманітарні причини (збирання коштів, гуманітарної допомоги на потреби Збройних Сил України); культурні причини (участь в музичних та кінофестивалях,

прем'єрах фільмів, концертах, телемарафонах, інших культурних заходах у країнах Європейського Союзу); особисті причини (особисте лікування, догляд за родичем, що перебуває у лікарні; стажування, участь у міжнародних заходах) тощо.

1. Хронологія прийняття основних документів, на підставі яких службові особи Держприкордонслужби приймають рішення про відмову військовозобов'язаним чоловікам у віці від 18 до 60 років у перетинанні державного кордону

24.02.2022

У зв'язку із вторгненням російської федерації на територію України Президент України прийняв два укази:

1) від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», яким на всій території України введено воєнний стан⁵. Указ затверджений Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» та набрав чинності 24.02.2022.

У п. 3 цього Указу встановлено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені ст. 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Серед прав, обмеження яких допускається, – право вільно залишати територію України, встановлене ст. 33 Конституції України;

2) від 24.02.2022 № 65/2022 «Про загальну мобілізацію»⁶, яким оголошено проведення загальної мобілізації на території всіх областей України та міста Києва⁷. Постановлено здійснити призов

⁵ Спершу воєнний стан вводився строком на 30 днів та в подальшому був тричі продовжений згідно з указами Президента України від 14.03.2022 № 133/2022, від 18.04.2022 № 259/2022, від 17.05.2022 № 341/2022 до 23.08.2022.

⁶ Указ затверджений Законом України від 03.03.2022 № 2105-IX, який був опублікований лише 06.03.2022, але набрав чинності «заднім числом» 24.02.2022; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2105-20>

⁷ Спочатку строк проведення мобілізації становив 90 днів з дня набрання чинності Указом Президента України від 24.02.2022 № 65/2022, надалі він продовжений на 90 днів з 25.05.2022 згідно з Указом

військовозобов'язаних та резервістів в обсягах, визначених згідно з мобілізаційними планами.

Посилаючись на Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», Голова Держприкордонслужби о 20 год 38 хв направив до всіх органів Держприкордонслужби лист від 24.02.2022 № 23-6122/0/6-22-Вих «Про Указ Президента України», яким за відсутності законодавчо визначених підстав розпорядився заборонити на період дії правового режиму воєнного стану виїзд за межі України громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років⁸.

Вказаний лист є першим офіційним документом, який:

1) імперативно констатував і тим самим встановив заборону на виїзд за межі України;

2) конкретизував цю заборону за гендерною та віковою ознакою, поширивши її виключно на чоловіків віком від 18 до 60 років.

О 23 год 33 хв 24.02.2022 на офіційному вебсайті Кабінету Міністрів України Адміністрація Держприкордонслужби повідомила про тимчасове обмеження виїзду з України окремою категорією громадян, зокрема про заборону виїзду за межі України громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років на період правового режиму воєнного стану⁹.

25.02.2022

Листом від 25.02.2022 № 23-6081/0/6-22-Вих¹⁰, адресованим органам Держприкордонслужби, Голова Держприкордонслужби в доповнення до листа від 24.02.2022 № 23-6122/0/6-22-Вих визначив перші винятки із заборони та уточнив, що заборона на виїзд за межі України громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років не застосовується до осіб, вказаних у ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», зокрема до 8 категорій осіб:

1) які мають посвідчення про відстрочку від призову та повідомлення про зарахування на спеціальний військовий облік;

Президента України від 17.05.2022 № 342/2022 «Про продовження строку проведення загальної мобілізації».

⁸ Копія листа додається, додаток 1.

⁹ <https://cutt.ly/EXr0vgw>

¹⁰ Копія листа додається, додаток 2.

2) які мають висновок військово-лікарської комісії про непридатність;

3) на утриманні яких перебувають троє і більше дітей віком до 18 років;

4) які самостійно виховують дитину (дітей) віком до 18 років;

5) на утриманні яких перебуває дитина з інвалідністю віком до 18 років або повнолітня дитина, яка є особою з інвалідністю I чи II групи, до досягнення нею 23 років;

6) усиновителі, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі, на утриманні яких перебувають діти-сироти або діти, позбавлені батьківського піклування, віком до 18 років;

7) зайняті постійним доглядом за особами, що його потребують, в разі відсутності інших осіб, які можуть здійснювати такий догляд;

8) чиї близькі родичі (чоловік, дружина, син, донька, батько, мати, дід, баба або рідний (повнорідний, неповнорідний) брат чи сестра) загинули або пропали безвісти під час проведення антитерористичної операції.

07.03.2022

Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 07.03.2022 № 218 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 3 березня 2022 р. № 194». Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 194 «Деякі питання бронювання військовозобов'язаних в умовах правового режиму воєнного стану» доповнена новим п. 7, згідно з яким Мінінфраструктури, обласним та Київській міській військовим адміністраціям надані повноваження:

1) приймати в умовах правового режиму воєнного стану рішення стосовно бронювання військовозобов'язаних водіїв, які здійснюють перевезення для потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також медичних вантажів та вантажів гуманітарної допомоги, військовозобов'язаних працівників підприємств залізничного транспорту, які забезпечують функціонування та безперебійну роботу залізниці;

2) надсилати такі рішення до Адміністрації Держприкордонслужби для врахування під час виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України.

Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 218 стала першим нормативно-правовим актом, в якому були запроваджені винятки із обмеження права військовозобов'язаних чоловіків віком від 18 до 60 років на виїзд за межі України, встановленого у листах Держприкордонслужби.

12.03.2022 • Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 12.03.2022 № 264 «Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України», які були затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57.

Правила № 57 доповнені положеннями, які в умовах воєнного стану надають право на перетинання державного кордону України особами з інвалідністю I та II групи, особами з інвалідністю, визнаними судом недієздатними або обмеженими у дієздатності, особами з інвалідністю, які проживають/перебувають у закладах догляду, а також особами, що їх супроводжують. Встановлюються вимоги до підтверджуючих документів.

Також визначаються правила супроводу для виїзду за межі України дітей з інвалідністю, дітей, хворих на тяжкі захворювання, визначені у Правилах № 57, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку. Встановлюються вимоги до підтверджуючих документів.

17.03.2022 • Адміністрація Держприкордонслужби направила до органів Держприкордонслужби лист від 17.03.2022 № 23-6855/0/6-22-Вих.

У листі Держприкордонслужба знову вводить новели у регулюванні обмеження права на виїзд та винятки з нього, а саме:

1) органам Держприкордонслужби централізовано роз'яснено, які документи можуть підтверджувати належність до однієї з 9-ти передбачених цим листом

категорій осіб, до яких обмеження права на виїзд не застосовується;

2) на відміну від положень, що містилися у листі Адміністрації Держприкордонслужби від 25.02.2022 № 23-6081/0/6-22-Вих, право на виїзд осіб, які мають висновок військово-лікарської комісії про непридатність, уточнено і надано лише особам, які непридатні до військової служби у воєнний час;

3) виїзд дозволено особам, які виїхали до інших держав на постійне місце проживання, що підтверджено документально;

4) дозволено виїзд здобувачам фахової передвищої та вищої освіти, асистентам-стажистам, аспірантам та докторантам, які навчаються за кордоном за денною або дуальною формами здобуття освіти (студенти, слухачі);

5) із переліку осіб, яким надано право на виїзд за межі України, виключено осіб, чиї близькі родичі загинули або пропали безвісти під час проведення антитерористичної операції.

29.03.2022

Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 29.03.2022 № 383 «Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України».

У зв'язку зі змінами у Правилах № 57:

1) розширено коло осіб з інвалідністю, підстави та процедури для їх виїзду за кордон у супроводі інших осіб, зокрема дозволено виїзд особам з інвалідністю III групи – у супроводі дружини/чоловіка (за наявності документів, що підтверджують родинні зв'язки та інвалідність);

2) уточнено підстави та процедури виїзду за кордон дітьми, хворими на окремі визначені Правилами № 57 захворювання, дітьми-сиротами, дітьми, позбавленими батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку, та особами які можуть їх супроводжувати;

3) унормоване на рівні нормативно-правового акта право на перетин державного кордону усіма військовозобов'язаними особами, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації (до Правил № 57 доданий новий п. 2^б).

01.04.2022

Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 01.04.2022 № 399 «Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України», якою переглянув напередодні запроваджені винятки із заборони на виїзд чоловіків за межі України.

Так, з Правил № 57 виключено право на виїзд за кордон для осіб з інвалідністю III групи у супроводі дружини/чоловіка.

Крім того, в п. 2⁶ Правил № 57 з переліку військовозобов'язаних осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації і мають право на виїзд за межі України, виключені особи, визначені в абз. 2 – 8 ч. 3 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а саме:

1) здобувачі фахової передвищої та вищої освіти, асистенти-стажисти, аспіранти та докторанти, які навчаються за денною або дуальною формами здобуття освіти¹¹;

2) наукові і науково-педагогічні працівники закладів вищої та фахової передвищої освіти, наукових установ та організацій, які мають вчене звання та/або науковий ступінь, і педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, за умови, що вони працюють відповідно у закладах вищої чи фахової передвищої освіти, наукових установах та організаціях, закладах загальної середньої освіти за основним місцем роботи не менш як на 0,75 ставки¹²;

3) жінки та чоловіки, чії близькі родичі (чоловік, дружина, син, донька, батько, мати, дід, баба або рідний (повнорідний, неповнорідний) брат чи сестра) загинули або пропали безвісти під час проведення антитерористичної операції.

У зв'язку з цими змінами право виїзду за межі України для усіх категорій військовозобов'язаних осіб, які не

¹¹ Здобувачі професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, асистенти-стажисти, аспіранти та докторанти, які навчаються за денною або дуальною формами здобуття освіти – у редакції Закону України від 14.04.2022 № 2196-IX.

¹² Наукові і науково-педагогічні працівники закладів вищої та фахової передвищої освіти, наукових установ та організацій, які мають вчене звання та/або науковий ступінь, і педагогічні працівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти, закладів загальної середньої освіти, за умови, що вони працюють відповідно у закладах вищої чи фахової передвищої освіти, наукових установах та організаціях, закладах професійної (професійно-технічної) чи загальної середньої освіти за основним місцем роботи не менш як на 0,75 ставки - у редакції Закону України від 14.04.2022 № 2196-IX.

підлягають призову на військову службу під час мобілізації, та осіб з інвалідністю III групи у супроводі дружини/чоловіка проіснувало лише 1 день – 01.04.2022, коли набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2022 № 383, і до дня набрання 02.04.2022 чинності постановою Уряду від 01.04.2022 № 399.

05.04.2022 • Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 05.04.2011 № 411, якою затвердив Порядок направлення осіб із складових сил оборони та сил безпеки, постраждалих у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, на лікування за кордон. Постановою також внесені зміни до Правил № 57 – у п. 2⁷ дозволено таким особам та членам сімей, що можуть їх супроводжувати, виїзд за межі України на підставі визначених документів.

20.05.2022 • Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 20.05.2022 № 615 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57 і від 3 березня 2022 р. № 194».

Постановою змінено правове регулювання надання дозволу на виїзд за межі України:

1) водіями, які здійснюють перевезення медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги автомобільними транспортними засобами для потреб Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та населення України;

2) військовозобов'язаними працівниками підприємств залізничного транспорту, які забезпечують функціонування та безперебійну роботу залізниці.

У зв'язку зі змінами дозвіл на виїзд таких осіб за межі України став надаватися не через процедуру бронювання військовозобов'язаних, а на підставі передбачених Правилами № 57 рішень про виїзд за межі України, прийнятих Міністерством інфраструктури України, обласними та Київською міською державними адміністраціями за наявності визначених підстав.

Для водіїв вантажів, зазначених у п. 1 вище, також встановлена вимога щодо наявності інформації про особу

в інформаційній системі «Шлях», адміністратором якої є Укртрансбезпека.

Крім того, постановою Правила № 57 доповнені новими пунктами, які передбачили додаткові винятки з обмеження права чоловіків на виїзд за межі України на період воєнного стану:

1) п. 2⁹, яким запроваджена процедура пропуску через державний кордон України водіїв транспортних засобів суб'єктів господарювання, які мають ліцензію на право провадження господарської діяльності з міжнародних перевезень вантажів та пасажирів автомобільним транспортом та відомості про яких включені до інформаційної системи «Шлях»;

2) п. 2¹¹, яким визначені підстави пропуску через державний кордон України окремої категорії спортсменів та їхніх тренерів, спортивних суддів та інших фахівців, що забезпечують підготовку спортсменів та спортивних змагань з різних питань.

02.09.2022

Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 02.09.2022 № 992 «Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України».

Правила № 57 доповнено новим п. 2¹², у якому на період дії воєнного стану дозволено виїжджати за кордон чоловікам-морським у віці від 18 до 60 років, якщо вони прямують для роботи на морських суднах, суднах внутрішнього плавання у складі екіпажів таких суден або для проходження практичної підготовки на суднах.

Право перетинання державного кордону надано:

1) курсантам закладів освіти;

2) особам, які прямують для роботи на суднах у складі екіпажів суден, що здійснюють рейси до/з морських портів України, та які здобули відповідну освіту та кваліфікацію до 24.02.2022, і випускникам закладів освіти, які завершили навчання у період воєнного стану;

3) іншим особам, які прямують для роботи на морських суднах, суднах внутрішнього плавання у складі екіпажів таких суден та які здобули відповідну освіту та кваліфікацію до 24.02.2022, і випускники закладів освіти, які завершили навчання у період воєнного стану.

У п. 2¹² Правил № 57 також визначені вимоги до підтверджуючих документів та правила отримання деяких з них.

10.09.2022

Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 10.09.2022 № 1044 «Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України».

У Правилах № 57 зазнали змін умови виїзду за кордон на період воєнного стану осіб з інвалідністю та осіб, які супроводжують осіб з інвалідністю або осіб, що потребують постійного догляду. Оновлені вимоги до документів, що підтверджують право чоловіків на виїзд за кордон, зняті обмеження щодо кількості разів перетину кордону, а також визначені умови до строків повернення в Україну.

27.09.2022

Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 27.09.2022 № 1082 «Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України».

У Правилах № 57 на період воєнного стану надано дозвіл на перетин державного кордону для участі у спортивних заходах, що проводяться за кордоном:

1) спортсменам, тренерам, які включені до складу команд спортивних клубів найвищих дивізіонів з ігрових видів спорту;

2) особам, що забезпечують організаційне, науково-методичне, медичне супроводження, яких включено до складу команд спортивних клубів найвищих дивізіонів з ігрових видів спорту;

3) спортивних суддів, арбітрів.

Визначені вимоги до підтвердних документів, на підставі яких здійснюється пропуск таких осіб через державний кордон, а також строк перебування за кордоном.

04.10.2022

Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 04.10.2022 № 1148 «Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України».

Правила № 57 доповнено новим п. 213, у якому у разі введення воєнного стану дозволено виїжджати за кордон чоловікам у віці від 18 до 60 років, які належать до авіаційного персоналу.

Право перетинання державного кордону надано:

1) особам, які належать до авіаційного персоналу та працюють у суб'єкта авіаційної діяльності-резидента України;

2) особам, які належать до авіаційного персоналу та працюють або мають намір працевлаштуватися у суб'єкта авіаційної діяльності-нерезидента;

3) державним інспекторам з авіаційного нагляду або особам, уповноваженим на проведення перевірок Державіаслужби;

4) працівникам Державного авіаційного підприємства «Україна».

Пропуск через державний кордон дозволяється, якщо вказані особи прямують для роботи (виконання службових обов'язків) за кордоном або тренажерної підготовки.

У п. 213 Правил № 57 також визначені вимоги до підтверджуючих документів та строки перебування вищезазначених осіб за кордоном.

Підсумовуючи процеси правового регулювання як заборони на виїзд чоловіків у віці від 18 до 60 років за межі України, так і винятків із цієї заборони, можна зазначити, що на сьогодні одним із основних нормативних джерел з цього питання є Правила № 57.

З моменту введення в Україні воєнного стану ці Правила змінювалися та доповнювалися 12 разів. Цей процес триває і надалі: ініціюють розширення підстав, за яких має бути дозволено виїзд військовозобов'язаних чоловіків за межі України, зокрема, народні депутати України, окремі міністерства та відомства.

З останніх ініціатив набуло резонансу звернення Головнокомандувача Збройних Сил України Валерія Залужного до Міністерства оборони з проханням дозволити виїзд за кордон тим, хто не підлягає мобілізації під час воєнного стану, зокрема студентам, про що 12.08.2022 повідомила на своїй сторінці в соціальній мережі «Фейсбук» народний депутат України Юлія Гришина¹³.

¹³ <https://cutt.ly/qXsYjPE>

Також необхідно звернути увагу, що обсяг обмеження права на виїзд та винятки з нього, окрім Правил № 57, визначала і продовжує визначати Адміністрація Держприкордонслужби на свій розсуд в інформаційних повідомленнях, що розміщуються на офіційному вебсайті Держприкордонслужби, зокрема у рубриці «Перетинання державного кордону під час правового режиму воєнного стану. Питання-відповідь»¹⁴. Інформація в цій рубриці постійно уточнюється та переглядається навіть без змін у правовому регулюванні.

Прикладом такої ситуації є динаміка «урегулювання» права на виїзд за кордон особами, заброньованими на період мобілізації та на воєнний час в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

За загальним правилом, встановленим у п. 2⁶ Правил № 57, у разі введення в Україні воєнного стану такі особи мають право перетинати державний кордон незалежно від причини чи тривалості виїзду.

При цьому за нормами абз. 2 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» це право однаково застосовується до трьох категорій заброньованих осіб:

- 1) заброньованих за органами державної влади, іншими державними органами;
- 2) заброньованих за органами місцевого самоврядування;
- 3) заброньованих за підприємствами, установами та організаціями.

Водночас у неофіційних роз'ясненнях, розміщених у рубриці «Перетинання державного кордону під час правового режиму воєнного стану. Питання-відповідь» на офіційному вебсайті Держприкордонслужби до 08.08.2022, якими керувалися в тому числі органи державного прикордонного контролю, усі три категорії заброньованих осіб мали право перетину державного кордону лише у разі службового відрядження, хоча таке обмеження підстави виїзду не передбачене у Правилах № 57.

08.08.2022 відбулося оновлення інформації у рубриці «Перетинання державного кордону під час правового режиму воєнного стану. Питання-відповідь».

Відповідно до нової позиції, сформованої Держприкордонслужби, станом на 16.08.2020 умови виїзду для заброньованих осіб різняться.

Заброньовані на період мобілізації та на воєнний час за органами державної влади, іншими державними органами (державні службовці) отримали можливість виїхати за кордон вже не лише у відрядження, а й у відпустку. Для заброньованих за підприємствами та органами

¹⁴ <https://cutt.ly/IXgPQWP>

місцевого самоврядування залишилася єдина підстава виїзду – відрядження.

Іншим прикладом регулювання на власний розсуд є надані Держприкордонслужбою роз'яснення, на підставі яких службові особи в пунктах пропуску приймають рішення про перетин кордону народними депутатами та чоловіками-студентами, які навчаються за кордоном.

Так, хоча відповідно до п. 2⁶ Правил № 57 народні депутати України мають не обмежене право на виїзд за межі України як особи, які відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, відповідно до роз'яснення, розміщеного на офіційному вебсайті Держприкордонслужби, вони мають право на виїзд за наявності належно засвідчених копій документів, що посвідчують факт виїзду за кордон у службове відрядження. В інших випадках у дозволі на виїзд відмовляється.

І навпаки – хоча Правилами № 57 не передбачено право чоловіків-студентів, які навчаються за кордоном, на виїзд за межі України на навчання, їхній виїзд дозволявся на підставі тих самих роз'яснень Держприкордонслужби за умови надання підтверджуючих документів та у разі, якщо вони на час оголошення мобілізації перебували на території України та не змогли в установленому порядку виїхати за межі України для продовження навчання. Така практика була припинена у вересні 2022 р., а роз'яснення Держприкордонслужби змінені – в них з'явилася інформація про те, що студенти не мають права виїжджати за кордон відповідно до положень ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» та п. 2⁶ Правил № 57.

На запит Національного агентства від 07.07.2022 № 22-03/15643-22¹⁵ надати інформацію про перелік документів, які відповідно до п. 2⁶ Правил № 57 надають право перетинання державного кордону військовозобов'язаним громадянам України, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, окремо по кожній категорії осіб згідно зі ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», Адміністрація Держприкордонслужби у листі від 12.07.2022 № 23-20410/0/6-22¹⁶ зазначила, що законодавство не покладає на Держприкордонслужбу обов'язку ведення вичерпного переліку документів, необхідних для перетину державного кордону, і Адміністрація Держприкордонслужби не формує державну політику з питань виїзду за кордон громадян України в умовах дії на території України правового режиму воєнного стану.

¹⁵ Копія листа додається (додаток 3).

¹⁶ Копія листа додається (додаток 4).

2. Підстава запровадження обмеження права та винятків з нього

На сьогодні питання, пов'язані із перетином державного кордону України, в тому числі військовозобов'язаними особами в умовах воєнного стану, регулюють такі нормативно-правові акти:

- Конституція України;
- Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»;
- Закон України «Про правовий режим воєнного стану»;
- Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»;
- Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»;
- Указ Президента України від 24.02.2022 № 69/2022 «Про загальну мобілізацію»;
- Закон України від 03.03.2022 № 2105-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про загальну мобілізацію»;
- Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»;
- Закон України «Про прикордонний контроль»;
- Закон України «Про державний кордон України»;
- Правила перетинання державного кордону громадянами України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57;
- Порядок встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1455.

Аналіз положень наведених нормативно-правових актів та офіційних документів, що є у розпорядженні Національного агентства, дає змогу дійти висновку про те, що **службові особи Держприкордонслужби при прийнятті рішення щодо заборони виїзду за межі України військовозобов'язаними чоловіками у віці від 18 до 60 років керуються інформацією, джерелом якої є виключно:**

1) в період з 24.02.2022 до 01.04.2022:

- листи Адміністрації Держприкордонслужби від 24.02.2022 № 23-6122/0/6-22-Вих, від 25.02.2022 № 23-6081/0/6-22-Вих, від 17.03.2022 № 23-6855/0/6-22-Вих;

- інформаційні повідомлення, розміщені на офіційних вебсайтах Кабінету Міністрів України, Держприкордонслужби;

2) в період з 01.04.2022 і дотепер:

- листи Адміністрації Держприкордонслужби від 24.02.2022 № 23-6122/0/6-22-Вих, від 25.02.2022 № 23-6081/0/6-22-Вих, від 17.03.2022 № 23-6855/0/6-22-Вих;

- інформаційні повідомлення Адміністрації Держприкордонслужби, розміщені на офіційних вебсайтах Кабінету Міністрів України, Держприкордонслужби;

- п. 2⁶ Правил № 57, який передбачає право перетинання державного кордону України військовозобов'язаними особами лише в окремих підставах і таким чином обмежує право на виїзд за межі України чоловіків у випадках, не передбачених Правилами № 57;

- п. 2 Правил № 57, яким передбачено, що у випадках, визначених законодавством, для перетину державного кордону громадяни, крім паспортних документів повинні мати також підтверджуючі документи.

У жодних інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах прямої або опосередкованої заборони на виїзд чоловіків за кордон не встановлено.

Винятки з обмежень права на виїзд за кордон передбачені:

- Правилами № 57;
- листами Адміністрації Держприкордонслужби;
- інформаційними повідомленнями Адміністрації Держприкордонслужби, розміщеними на офіційних вебсайтах Кабінету Міністрів України, Держприкордонслужби.

Водночас інформація, яка міститься в усіх цих джерелах, не узгоджується між собою.

3. Невідповідність заборони чоловікам – громадянам України у віці від 18 до 60 років на виїзд за межі України положенням Конституції України та законам України

Реалізація основних конституційних прав та свобод людини і громадянина на території України гарантується положеннями Конституції України.

Відповідно до ст. 33 Конституції України кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування та право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Згідно зі ст. 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень.

Оскільки Конституція України не передбачає спеціального правила щодо правого способу, яким можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод в умовах воєнного стану, слід керуватися загальним правилом у ст.ст. 64, 33 Конституції України, про те, що обмеження права вільно залишати територію України можуть встановлюватися лише законом.

Такий самий висновок впливає також із Рішення Конституційного Суду України від 28.08.2020 у справі № 1-14/2020(230/20)¹⁷, в якому Конституційний Суд України наголосив:

Обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина є можливим у випадках, визначених Конституцією України. Таке обмеження може встановлюватися виключно законом – актом, ухваленим Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади в Україні. Встановлення такого обмеження підзаконним актом суперечить ст.ст. 1, 3, 6, 8, 19, 64 Конституції України.

¹⁷ Справа за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів», положень частин першої, третьої статті 29 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік».

Порядок здійснення права громадян України на виїзд з України, випадки тимчасового обмеження права громадян на виїзд з України регулюються, окрім Конституції України, Законом України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України».

Відповідно до ст. 1 цього Закону громадянин України має право виїхати з України, крім випадків, передбачених цим Законом.

Виняткові підстави для тимчасового обмеження права громадян України на виїзд з України передбачені у ст. 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України».

Так, право громадянина України на виїзд з України може бути тимчасово обмежено виключно у випадках, коли:

- 1) він обізнаний з відомостями, які становлять державну таємницю;
- 2) стосовно нього у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, застосовано запобіжний захід, за умовами якого йому заборонено виїжджати за кордон;
- 3) він засуджений за вчинення кримінального правопорушення;
- 4) він ухиляється від виконання зобов'язань, покладених на нього судовим рішенням або рішенням інших органів (посадових осіб), що підлягає примусовому виконанню в порядку, встановленому законом;
- 5) він перебуває під адміністративним наглядом Національної поліції;
- 6) він є керівником юридичної особи або постійного представництва нерезидента (згідно з відомостями з Єдиного державного реєстру, наданими відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»), що не виконує встановленого Податковим кодексом України податкового обов'язку щодо сплати грошових зобов'язань, що призвело до виникнення у такої юридичної особи або постійного представництва нерезидента податкового боргу в сумі, що перевищує 1 мільйон гривень, та якщо такий податковий борг не сплачено протягом 240 календарних днів з дня вручення платнику податків податкової вимоги.

Таких підстав як введення на території України правового режиму воєнного стану, оголошення та проведення загальної мобілізації, здійснення заходів правового режиму воєнного стану, серед підстав тимчасового обмеження права на виїзд у ст. 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» немає.

Разом з тим Закон України «Про правовий режим воєнного стану» допускає обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина у разі введення воєнного стану.

Як впливає з аналізу положень ст.ст. 1, 2 та 6 цього Закону, у разі введення воєнного стану та потреби у тимчасовому обмеженні окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина, такі обмеження можуть бути встановлені виключно в указі Президента України про введення воєнного стану, який підлягає затвердженню Верховною Радою України у законі України. Це повною мірою узгоджується із положеннями Конституції України.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» правовою основою введення воєнного стану в Україні, а отже і запровадження обмеження конституційних прав людини і громадянина, як елементу воєнного стану є виключно Конституція України, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні, затверджений Верховною Радою України.

Виключний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану, та строк дії обмежень зазначаються в указі Президента України про введення воєнного стану (ст. 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»).

За аналогією закону, у такий саме спосіб мають встановлюватися і винятки з обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Водночас Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затверджений Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», **не встановлює (не констатує)** у

п. 3 обмежень конституційних прав та свобод людини і громадянина, а лише **допускає на майбутнє таку можливість**:

3. У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Також не встановлено обмеження права на виїзд за межі України ні в Указі Президента України від 24.02.2022 № 69/2022 «Про загальну мобілізацію», затвердженому Законом України від 03.03.2022 № 2105-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про загальну мобілізацію», ні в Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», ні в Законі України «Про правовий режим воєнного стану», ні в жодному іншому законі України.

Помилково при цьому вважати, що органам Держприкордонслужби (або Кабінету Міністрів України, Міністерству оборони України, іншим органам військового командування) повноваження обмежувати права, передбачені ст. 33 Конституції України, делеговані (надані) на підставі п.п. 2, 3 Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»¹⁸.

Окрім того, що це прямо суперечило б Конституції України та наведеним вище Законам України, необхідно звернути увагу, що військовому командуванню разом із Міністерством внутрішніх справ України, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування на підставі п. 2 вказаного Указу Президента України доручено запроваджувати та здійснювати заходи і повноваження, передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану».

Також згідно з б ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» військове командування може здійснювати заходи правового режиму воєнного стану, в тому числі встановлювати

¹⁸ Саме така аргументація впливає з листів Адміністрації Держприкордонслужби від 24.02.2022 № 23-6122/0/6-22-Вих, від 25.02.2022 № 23-6081/0/6-22-Вих, від 17.03.2022 № 23-6855/0/6-22-Вих.

особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, лише в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану.

Оскільки такі тимчасові обмеження указом Президента України про введення воєнного стану не передбачені, у військового командування немає повноважень встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян.

До того ж Адміністрація Державної прикордонної служби не належить до органів військового командування, яким законом надається право запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану і виключний перелік яких передбачений у ст. 3 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та у п. 2 Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

Так, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» взагалі не передбачає Адміністрацію Державної прикордонної служби у переліку органів військового командування, а Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» до військового командування відносить лише командирів військових з'єднань, частин Держприкордонслужби.

Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Отже, Адміністрація Державної прикордонної служби в силу ст. 19 Конституції України не може запроваджувати обмеження права чоловіків у віці від 18 до 60 років на виїзд за межі України.

Також слід згадати, що в Україні до 2022 р. вже вводилася мобілізація (часткова) на території всіх областей України та м. Києва, а також оголошувалося введення воєнного стану на території 10 областей України та внутрішніх вод України Азово-Керченської акваторії.

Водночас ні Указ Президента України від 14.01.2015 № 15/2015 «Про часткову мобілізацію», затверджений Законом України від 15.01.2015 № 113-VIII «Про затвердження Указу Президента України «Про часткову мобілізацію», ні Указ Президента України від 26.11.2018 № 393/2018 «Про введення воєнного стану в Україні», затверджений із застереженнями Законом України від 26.11.2018 № 2630-VIII «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», яким так само допускалося обмеження конституційних прав і свобод людини і

громадянина, передбачених, зокрема, ст. 33 Конституції України, не призвели самі по собі до обмеження права чоловіків на виїзд за межі України, а отже не були джерелом такого обмеження.

Враховуючи викладене, жодний чинний на сьогодні указ Президента України та закон України не є правовим джерелом обмеження права чоловіків – громадян України у віці від 18 до 60 років на виїзд за межі України.

Таке обмеження, а також винятки із нього слід вважати такими, що запроваджені у неправовий спосіб з порушеннями Конституції України та законів України на рівні листів Адміністрації Держприкордонслужби, інформаційних повідомлень, розміщених на її офіційному вебсайті, та постанов Кабінету Міністрів України.

Так, обмеження, встановлене у неправовий спосіб, призводить до значних негативних соціально-економічних та правових наслідків, нерівності громадян України перед законом, є джерелом корупційних ризиків, а також незаконних практик та схем, спрямованих на пошук шляхів «обходу» цього обмеження.

II. ПРОТИПРАВНІ СХЕМИ ТА КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У ПРОЦЕДУРАХ ВИЇЗДУ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ ЧОЛОВІКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Станом на 01.09.2022 Національне агентство ідентифікувало 8 найпоширеніших способів (схем) «обходу» військовозобов'язаними чоловіками заборони на виїзд за межі України в умовах воєнного стану.

Частина з них може супроводжуватися корупційними ризиками, які будуть описані нижче, а частина – реалізується через незаконні діяння або умовно законні механізми, які не пов'язані з корупцією, але в цілому свідчать про істотні недоліки у системі контролю за перетинанням державного кордону чоловіками у віці від 18 до 60 років, а також про те, що мета заборони на виїзд за межі України у тому вигляді, в якому вона передбачалася, не досягається.

Схема 1. Незаконне перетинання державного кордону:

- перетинання державного кордону військовозобов'язаними особами поза пунктами пропуску через державний кордон та пунктами контролю без проходження прикордонного контролю уповноваженими службовими особами підрозділу охорони державного кордону;
- перетинання державного кордону з використанням військовозобов'язаними особами своїх паспортів громадян іноземних держав;
- виїзд за межі України військовозобов'язаних осіб в пунктах пропуску через державний кордон та пунктах контролю за сприяння службових осіб підрозділів охорони державного кордону без здійснення обов'язкових процедур прикордонного контролю;
- виїзд на непідконтрольну Україні територію шляхом перетинання лінії зіткнення з подальшим виїздом за кордон через тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим та територію російської федерації.

Схема 2. Використання підроблених або отриманих у корупційний спосіб документів з відомостями про зняття військовозобов'язаної особи з військового обліку:

- військового квитка з відмітками про зняття особи з військового обліку;
- довідки військово-лікарської комісії про непридатність до військової служби з подальшим виключенням з військового обліку.

Схема 3. Використання підроблених документів щодо статусу здобувача фахової передвищої та вищої освіти за кордоном¹⁹.

Схема 4. Використання підроблених документів, які підтверджують статус багатодітного батька.

Схема 5. Використання підроблених або отриманих у корупційних спосіб документів, що нібито підтверджують потребу у лікуванні (оперативному втручанні) або медичній реабілітації за кордоном внаслідок військової агресії російської федерації.

Схема 6. Виїзд за межі України на підставі листів державних органів до Держприкордонслужби з клопотаннями щодо сприяння військовозобов'язаним особам у перетині державного кордону.

Схема 7. Виїзд за межі України через систему «Шлях» у статусі водія, який здійснює перевезення медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги автомобільними транспортними засобами для потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також населення України без мети здійснити доставку таких вантажів, а у власних інтересах (наприклад, вивезення за кордон членів родини, відвідання родини за кордоном, придбання іноземних транспортних засобів, звичайні ділові поїздки тощо).

Схема 8. Виїзд за межі України у статусі водія транспортного засобу суб'єкта господарювання, який має ліцензію на право провадження господарської діяльності з міжнародних перевезень вантажів та пасажирів автомобільним транспортом, відомості про якого внесені до інформаційної системи «Шлях». Виїзд здійснюється за схемою «другого водія» – на пасажирському транспортному засобі (автобусі) за межі України виїжджають два водії, а повернення транспортного засобу на територію України відбувається під керуванням вже лише одного водія.

Національне агентство ідентифікувало корупційні та інші ризики, що дають змогу більшості з вказаних схем реалізовуватися, а також описало нижче у цьому дослідженні їх причини та умови, що підвищують ці ризики.

¹⁹ Схема застосовувалася до середини вересня 2022 р.

1. ТИПОВІ КОРУПЦІЙНІ ТА ІНШІ РИЗИКИ У ПРОЦЕДУРАХ ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ВІЙСЬКОВОЗОВОБ'ЯЗАНИМИ ЧОЛОВІКАМИ У ВІЦІ ВІД 18 ДО 60 РОКІВ

РИЗИК 1

Зловживання службовим становищем, вимагання та отримання посадовими особами Мінінфраструктури або обласних військових адміністрацій неправомірної вигоди при прийнятті рішення про виїзд за межі України таких військовозобов'язаних осіб як водії гуманітарних та інших вантажів, із застосуванням інформаційної системи «Шлях»²⁰ або прийняття таких рішень в умовах конфлікту інтересів.

Зловживання особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, своїми повноваженнями або вчинення в умовах реального конфлікту інтересів дій з метою сприяти військовозобов'язаним чоловікам у виїзді за межі України за схемою водія гуманітарних вантажів.

Одержання неправомірної вигоди посадовою особою благодійного фонду, громадської організації, іншої юридичної особи приватного права за сприяння військовозобов'язаному чоловіку в «підтвердженні статусу волонтера» для його виїзду за кордон як водія гуманітарних вантажів з використанням інформаційної системи «Шлях».

Відповідно до п. 7 постанови Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 194 «Деякі питання бронювання військовозобов'язаних в умовах правового режиму воєнного стану» (в редакції до 26.05.2022) Мінінфраструктури, обласні військові адміністрації були наділені повноваженнями приймати рішення щодо бронювання військовозобов'язаних водіїв медичних вантажів та вантажів гуманітарної допомоги.

Регулювання, запроваджене цією постановою, створювало численні корупційні ризики, адже критерії та процедура прийняття рішень щодо бронювання військовозобов'язаних водіїв не були врегульованими. Це давало можливість Мінінфраструктури, обласним військовим

²⁰ Єдиний комплекс інформаційних систем Укртрансбезпеки.

адміністраціям користуватися широкою дискрецією та бронювати військовозобов'язаних чоловіків на власний розсуд.

Окремі особи, уповноважені на виконання функцій держави, використовували надані повноваження та сприяли військовозобов'язаним чоловікам у виїзді за кордон з корисливих мотивів.

Так, наприклад, голова Чернівецької обласної військової адміністрації в середині березня надіслав Голові Державної прикордонної служби України листа з проханням посприяти рекомендованому переліку осіб з Буковини у пропуску через державний кордон України до Румунії колишньому голові обласної ради І. Мунтяну та депутату Чернівецької міської ради В. Продану²¹, які надалі ймовірно брали участь у схемі з увезення та привласнення благодійною організацією автомобілів швидкої допомоги, переданих як гуманітарна допомога від Італії²². За фактами неправомірних дій з гуманітарною допомогою зареєстроване кримінальне провадження від 20.04.2022 № 1202226000000114²³.

Інший приклад стосується народного депутата України Петьовки В.В., який тричі в березні, травні та червні 2022 р. звертався із депутатським зверненням до голови Закарпатської обласної державної адміністрації – начальника обласної військової адміністрації щодо надання дозволу для виїзду за межі України його сину Петьовці А.В. У депутатських зверненнях необхідність надання дозволу обґрунтовувалася потребою в отриманні та доставці гуманітарних вантажів для потреб Збройних Сил України. Однак Петьовка А.В., який у період з квітня 2022 р. виїздив за межі України 5 разів, тричі такі поїздки здійснював у власних цілях, а не з метою перевезення гуманітарної допомоги. Вказаний депутат також у травні та червні 2022 р. звертався з депутатськими зверненнями до голови Закарпатської обласної військової адміністрації щодо надання дозволу для виїзду за межі України батьку дружини його сина та його двоюрідному брату Балозі І.І.

Крім того, встановлені випадки, коли обласні військові адміністрації сприяли виїзду чоловіків за кордон не в межах процедури бронювання військовозобов'язаних водіїв, а за «клопотаннями», оформленими листами начальників ОВА на адресу Держприкордонслужби, хоча такої підстави для виїзду за кордон законодавство не передбачало.

Так, у листі від 06.05.2022 № 55/40-38-2505/2022 начальник Хмельницької ОВА у відповідь на звернення народного депутата України

²¹ <https://cutt.ly/gH34oyn>

²² <https://cutt.ly/3H0tXl3>

²³ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104949447>

В. Бондаря **не погодив бронювання** осіб, яких народний депутат просив забронювати як водіїв гуманітарних вантажів, оскільки такі особи перебували на військовому обліку за дефіцитними для Збройних Сил України військовообліковими спеціальностями.

Водночас, посилаючись на те, що **«в окремих випадках одноразовий дозвіл на перетин кордону надається на підставі обґрунтованих звернень фізичних та юридичних осіб листом обласної військової адміністрації до Державної прикордонної служби України, який вноситься до інформаційної системи «Шлях»»**, Хмельницька ОВА дозволила **одноразовий перетин кордону**, хоча надання такого «дозволу» законодавством передбачене не було, а сам «дозвіл» не був правовою підставою для виїзду за кордон.

На перший погляд, ризики у процедурі бронювання водіїв вантажів гуманітарної допомоги частково мали б бути мінімізовані з прийняттям 20.05.2022 Кабінетом Міністрів України постанови № 615 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57 і від 3 березня 2022 р. № 194» (набрала чинності 26.05.2022), якою:

1) із постанови Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 194 «Деякі питання бронювання військовозобов'язаних в умовах правового режиму воєнного стану» виключено п. 7, внаслідок чого дозвіл водіям на виїзд за кордон перестав надаватися через процедуру «бронювання» військовозобов'язаних;

2) процедуру перетинання державного кордону військовозобов'язаними водіями, які здійснюють перевезення гуманітарних вантажів, врегульовано у Правилах № 57 (доданий новий п. 2⁸).

Однак, попри такі покращення, змінами, які внесені до Правил № 57, були збережені повноваження Міністерства інфраструктури України та обласних, Київської міської військових адміністрацій приймати рішення про виїзд водіїв за межі України, водночас визначені підстави прийняття таких рішень та умова для їх скасування.

Отже, у законодавстві досі існує можливість для посадових осіб обласних військових адміністрацій, Міністерства інфраструктури України вимагати та отримувати неправомірну вигоду за прийняття/неприйняття відповідних рішень або вчинення дій, або приймати рішення в умовах конфлікту інтересів, оскільки передбачені законодавством запобіжники, що призначені не допустити зловживання, є суто формальними та не працюють на практиці.

Крім того, зберігається можливість корупційних зловживань з боку посадових осіб Укртрансбезпеки при внесенні відомостей та адмініструванні інформаційної системи «Шлях», а також службових осіб Державної прикордонної служби України, які є учасниками механізму виїзду за кордон військовозобов'язаних водіїв гуманітарних вантажів.

Інтернет-ресурси повідомляють, що у соцмережах дотепер наявна реклама про «легальний виїзд через систему «Шлях», де за 1-2 тис. доларів США пропонують оформитися всім охочим. Навіть більше, через збільшення кількості каналів, які пропонують реалізацію цієї схеми, спостерігається зниження вартості оформлення виїзду з 2,0 до 1,7 тис. доларів США²⁴.

Слід зазначити, що значна кількість чоловіків використовує надану їм можливість перетнути державний кордон України не з метою доставки гуманітарних вантажів чи вантажів для Збройних Сил України.

Ознаками, які можуть вказувати на такі випадки, є, зокрема, перетин державного кордону на легковому автомобілі та перебування за кордоном більше двох тижнів, виїзд разом з дружиною та дітьми, повернення на автобусі чи залізничним транспортом, або пішки, повернення на іноземному автомобілі, який у подальшому реєструється на приватну особу, тощо.

Аналіз обставин перетину державного кордону особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, серед яких є народні депутати України, у статусі водіїв гуманітарних вантажів чи вантажів для Збройних Сил України також дає обґрунтовані підстави припускати, що вони здебільшого використали можливості для вирішення приватних питань (вивезти або забрати родину, забрати автомобіль, відпустка, інші приватні цілі).

До числа осіб, які скористалися схемою у приватних цілях, слід, наприклад, віднести Гладковського О.В., колишнього першого заступника Секретаря Ради Національної безпеки і оборони України. Гладковський О.В. неодноразово був заброньований обласними військовими адміністраціями, зокрема Хмельницькою обласною військовою адміністрацією, у період з березня по червень 2022 року як водій гуманітарних вантажів. За цей період він тричі перетинав державний кордон на автомобілях різних марок, зареєстрованих на різних осіб (фізичних та юридичних), і кожного разу повертався пішки. Двічі повернення в Україну відбулося після спливу строку бронювання.

²⁴ Інтернет джерело – Перше інформаційне агентство «Волинські новини»; <https://cutt.ly/XXliqEe>

На запит Національного агентства Хмельницькою обласною військовою адміністрацією були надані копії документів щодо бронювання водіїв гуманітарних, медичних вантажів та вантажів для потреб Збройних Сил України за період з 07.03.2022 по 20.05.2022. Проте в наданих документах немає копій наказів про бронювання Гладковського О.В., а також документів, на підставі яких такі накази могли бути прийняті.

Колишній керівник Черкаської обласної державної адміністрації Скічко О.О., не зважаючи на те, що був заброньований як інспектор відділу мобілізаційної роботи апарату Черкаської обласної військової адміністрації, перед народженням своєї доньки почав виїжджати за кордон через систему «Шлях» за зверненням товариства, яке частково належало його дружині. Товариство клопотало про виїзд Скічка О.О. терміном на 3 місяці як державного представника. При цьому метою поїздки було не перевезення гуманітарних вантажів, як це передбачено п. 28 Правил № 57, а проведення дирекцією товариства переговорів з представниками європейських компаній щодо подальшої співпраці в отриманні панелей для будівництва житла в Україні.

За заявами депутата Київської обласної ради Самойленко Т.В. Київською обласною військовою адміністрацією наданий дозвіл на виїзд за межі України громадянам Сомику О.С. та Яготіну Р.С. За інформацією, наданою Одеською митницею, Сомик О.С. повернувся на територію України як водій транспортного засобу із застосуванням смуги «зелений коридор» без письмового декларування. Ягодір Р.В. двічі перетинав державний кордон та повертався в Україну як пасажир смугою «зелений коридор» без декларування гуманітарної допомоги.

За заявою народного депутата України Задорожного М.М. Сумською обласною військовою адміністрацією наданий дозвіл на виїзд за межі України громадянину В. Кобзарю для нібито перевезення автотранспорту та гуманітарної допомоги для Збройних Сил України та постраждалого населення Сумської області. Однак В. Кобзар, повернувшись в Україну, задекларував іноземний транспортний засіб як такий, що придбаний для власних потреб. За зверненням іншого народного депутата Ананченка О.М. В. Кобзарю повторно наданий дозвіл на виїзд за межі України з тим самим обґрунтуванням. Під час митного оформлення на в'їзді в Україну В. Кобзар знову задекларував іноземний транспортний засіб, придбаний для особистих потреб.

За рішенням Київської обласної військової адміністрації надано дозвіл на виїзд за кордон громадянам О. Курику, А. Беляєву, Я. Вовкотрубу та О. Чорному з метою доставлення гуманітарної допомоги та транспортних

засобів на потреби Збройних Сил України. Однак вказані особи на початку червня 2022 р. завезли в Україну 5 автомобілів, які у подальшому реєструвалися на приватних осіб або перепродавалися.

Наказом Мінінфраструктури від 31.05.2022№ 375 на підставі обґрунтування благодійної організації наданий дозвіл на виїзд за кордон для надання допомоги продуктами харчування начальнику Головного управління Держпраці у Київській області Семчуку Р.І, який, виїхавши за межі України 13.06.2022, повернувся 29.06.2022 пасажирським потягом, що виключає можливість доставки гуманітарного вантажу в статусі водія транспортного засобу.

Також Національне агентство встановило 59 осіб, які за сприяння начальників обласних військових адміністрацій та керівника Міністерства інфраструктури України виїхали за межі України та станом на 28.07.2022 не повернулися.

Найбільш масово виїзд таких осіб відбувся на підставі їх внесення до системи «Шлях» посадовою особою Львівської ОВА (38 осіб із наразі встановлених). Серед вказаних осіб – Портнов І.А. (син колишнього народного депутата та заступника Голови Адміністрації Президента України Портнова А.В.), який 28.03.22 разом з водієм виїхав за межі України і дотепер не повернувся, хоча був зобов'язаний повернутися 22.04.2022.

Національне агентство встановило 12 благодійних фондів та громадських організацій, які за сприяння Львівської обласної військової адміністрації, ймовірно причетні до організації незаконного перетину державного кордону та неповернення в Україну військозобов'язаних чоловіків.

Відповідно до статистичних даних, наданих Укртрансбезпекою, кількість записів в системі «Шлях» щодо водіїв, стосовно яких були внесені рішення обласними військовими адміністраціями, станом на 07.09.2022 становить понад 95 755 рядків²⁵.

Окрім особистої недоброчесності посадових осіб та прагнення задовольнити свій приватний інтерес, Національне агентство ідентифікувало ще 7 причин та умов – корупціогенних факторів у законодавстві та недоліків в організації процесів, які у сукупності породжують корупційні ризики у процедурі виїзду за кордон у статусі водія гуманітарних вантажів через інформаційну систему «Шлях»:

²⁵ Технічно в одному рядку здійснюється запис щодо одного прізвища. В системі «Шлях» може міститися декілька рядків з одним і тим самим прізвищем. Це означає, що щодо однієї і тієї ж людини приймалося декілька рішень про виїзд за кордон у різні періоди часу.

1. Нечіткі та недієві на практиці критерії для прийняття рішень про виїзд водіїв за кордон, які дають змогу посадовим особам приймати рішення свавільно.

Відповідно до п. 2⁸ Правил № 57 рішення про виїзд за межі України водіїв, які здійснюють перевезення медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги приймають Мінінфраструктури або обласні, Київська міська військова адміністрації за наявності відповідних обґрунтувань щодо обсягів вантажів та кількості транспортних засобів, необхідних для їх перевезення у листах від будь-якого з таких органів, підприємств, установ, організацій, закладів:

- військових, правоохоронних органів;
- військових адміністрацій;
- медичних закладів;
- відправників чи отримувачів гуманітарної допомоги.

Отже, посадові особи Мінінфраструктури або обласних, Київської міської військових адміністрацій при прийнятті рішень повинні керуватися лише двома критеріями:

- обсяг вантажів
- кількість транспортних засобів.

Такі посадові особи повинні оцінити, наскільки заявлені в обґрунтуванні обсяги вантажів співвідносяться чи відповідають кількості транспортних засобів, необхідних для їх перевезення.

Однак ці критерії насправді не є дієвими та достатніми для прийняття обґрунтованого рішення.

По-перше, немає вимог до одиниць вимірювання, в яких має визначатися обсяг вантажів.

По-друге, сама кількість транспортних засобів – без визначення моделі / марки автомобіля та його технічних характеристик – не дасть змоги оцінити, наскільки така кількість транспортних засобів є необхідною для перевезення заявленого обсягу вантажу.

По-третє, для прийняття рішення необхідно розуміти, яку кількість поїздок необхідно здійснити і якою кількістю водіїв, для того, щоб перевезти заявлений обсяг вантажів вказаною кількістю транспортних засобів. Однак така інформація в обґрунтуванні не передбачена.

Для адекватної оцінки стану речей за цими критеріями, як видається, необхідна ґрунтовна методологія, в основу якої були б покладені

розрахунки. У посадових осіб Мінінфраструктури або обласних, Київської міської військових адміністрацій немає достатньої кваліфікації (експертизи) і необхідних додаткових відомостей для того, щоб об'єктивно оцінити критерії, які передбачені п. 2⁸ Правил № 57.

Проте методології та чітких критеріїв, за якими слід було б оцінювати відповідність обсягу вантажів кількості транспортних засобів, немає, внутрішні порядки з цього питання, за інформацією, отриманою від Мінінфраструктури та окремих обласних військових адміністрацій, не приймалися.

Таким чином, інформація в обґрунтуваннях заявника оцінюється довільно і суто формально, посадові особи приймають рішення на власний розсуд.

Окремою проблемою є те, що нормативно не визначені критерії, за якими приймаються рішення щодо тривалості дозволу на виїзд водіїв за кордон.

Відповідно до п. 2⁸ Правил № 57 таке рішення може прийматися на строк до 6 місяців на підставі поданого обґрунтування лише щодо обсягів вантажів та кількості транспортних засобів, необхідних для їх перевезення. Вимога обґрунтувати строки перевезення вантажів для заявника не передбачена.

Дискреція посадових осіб Мінінфраструктури, обласних та Київської міської державних адміністрацій у визначенні тривалості дозволу на виїзд за кордон створює умови для зловживань, внаслідок яких військовозобов'язані чоловіки можуть отримувати право на виїзд значно більшої тривалості, ніж це об'єктивно необхідно, і використовувати таке право переважно в особистих цілях. Так, наприклад, в межах дозволу строком на 6 місяців такі особи можуть здійснити поїздку за призначенням лише 1 раз, витративши 1 тиждень часу, а решту строку дії дозволу використовувати для поїздок в особистих справах.

Зауважимо, що в практиці Мінінфраструктури – за всіма заявами надавати дозвіл на виїзд строком на 3 місяці. Обґрунтувань такої тривалості у наказах Мінінфраструктури немає.

ПРИКЛАДИ:

1) Наказом Мінінфраструктури від 30.05.2022 № 370 відповідно до п. 2⁸ Правил № 57 надано дозвіл на виїзд за межі України строком на 3 календарних місяці 16 чоловікам-водіям за зверненням Добровольчого формування територіальної громади міста Києва «Свобода» у зв'язку з виконанням завдань, пов'язаних з транспортуванням медичних засобів, медикаментів та продуктів харчування для задоволення першочергових

потреб Добровольчого формування, бійці якого захищають східні терени України. Обґрунтувань обсягу вантажів та кількості транспортних засобів, а також необхідної тривалості поїздок, кількості водіїв тощо у складі поданих до Мінінфраструктури документів немає.

2) Наказом Мінінфраструктури від 01.06.2022 № 377 відповідно до п. 2⁸ Правил № 57 надано дозвіл на виїзд за межі України строком на 3 календарних місяці чоловіку-водію за зверненням ТОВ «Синергія ОІЛ» у зв'язку з виконанням завдань, пов'язаних з транспортуванням гуманітарної допомоги та медичних вантажів. У зверненні надані дані щодо двох транспортних засобів, які будуть необхідні для перевезення вантажів, але обґрунтувань обсягу вантажів, а також кількості поїздок / тривалості діяльності з перевезення вантажів у складі поданих до Мінінфраструктури документів немає.

2. Відсутність вимог щодо підтвердження інформації, яку надають заявники у листах-зверненнях і в обґрунтуваннях.

У п. 2⁸ Правил № 57 не передбачено, як має підтверджуватися інформація, на яку посилаються заявники, і яким чином органи, уповноважені приймати рішення, повинні її перевіряти.

Враховуючи обсяги звернень, які надходять на розгляд Мінінфраструктури, обласних військових адміністрацій, у посадових осіб, уповноважених розглядати звернення та готувати проекти рішень, немає ресурсів для перевірки достовірності відомостей, якими обґрунтовуються звернення. Також немає оперативних інструментів для перевірки окремих відомостей.

Так, наприклад, відповідно до п. 2⁸ Правил № 57 рішення про виїзд водіїв за кордон приймається на підставі обґрунтування у листах від, зокрема, відправників чи отримувачів гуманітарної допомоги.

На період дії воєнного стану інструментів для перевірки, чи дійсно благодійний фонд, громадська організація, фізична особа-підприємець або інша юридична особа є відправником чи отримувачем гуманітарної допомоги, немає: з 24.02.2022 ведення Єдиного реєстру отримувачів гуманітарної допомоги Міністерство соціальної політики призупинило, положення законодавства, які визначали категорії отримувачів гуманітарної допомоги, змінилися і на сьогодні між собою не узгоджені.

Отже, у Мінінфраструктури, обласних та Київської міської військових адміністрацій обмежені можливості переконатися, що благодійний фонд, громадська організація або інший заявник, який звертається за дозволом на виїзд водіїв гуманітарних вантажів за кордон, дійсно займаються

забезпеченням гуманітарної допомоги та будуть використовувати наданий дозвіл із заявленою метою.

На запит Національного агентства надати інформацію, яким чином Мінінфраструктури здійснює перевірку статусу «отримувача» та «відправника» гуманітарної допомоги, отримана відповідь про те, що Мінінфраструктури не здійснює функцію перевірки з цих питань.

Наведений фактор призводить до того, що достовірність інформації, яку подають заявники, не перевіряється, і посадові особи Мінінфраструктури, обласних та Київської міської військових адміністрацій можуть керуватися при прийнятті рішень власним розсудом, в тому числі з метою задоволення свого приватного інтересу.

3. Правила № 57 не вимагають підтверджувати право водія на керування транспортними засобами.

Інформація про це не передбачена набором даних про водія, які вносять до інформаційної системи «Шлях» – такими даними є лише прізвище, ім'я, побатькові та паспортні дані.

4. Положення п. 2⁸ Правил № 57 допускають можливість неоднозначного тлумачення того, за зверненням якого саме суб'єкта Мінінфраструктури, обласні, Київська міська державні адміністрації мають право приймати рішення про виїзд водіїв за кордон.

За змістом п. 2⁸ Правил № 57 рішення про виїзд за межі України водіїв, що здійснюють передбачені цим пунктом перевезення, приймають Мінінфраструктури або обласні, Київська міська військові адміністрації **за наявності відповідного обґрунтування у листах від будь-якого з таких органів, підприємств, установ, організацій, закладів:**

- **військових, правоохоронних органів;**
- **військових адміністрацій;**
- **медичних закладів;**
- **відправників чи отримувачів гуманітарної допомоги.**

Зміст положення можна розуміти таким чином, що законодавство не обмежує перелік суб'єктів, за зверненнями яких приймають рішення про виїзд водіїв за межі України. Так само можна допускати, що звертатися до Мінінфраструктури, обласних, Київської міської військових адміністрацій з питань дозволу водіїв за межі України можуть лише військові правоохоронні органи, військові адміністрації, медичні заклади або відправники / отримувачі гуманітарної допомоги.

Неоднозначність формулювання у сукупності з формальними вимогами до обґрунтування, на підставі якого приймається рішення, надає посадовим особам Мінінфраструктури, обласних, Київської міської військових адміністрацій надто широку дискрецію при розгляді відповідних звернень, в тому числі допускає прийняття свавільних рішень про виїзд водіїв за кордон за зверненнями будь-яких суб'єктів.

ПРИКЛАД:

Наказом Мінінфраструктури від 29.05.2022 № 366 надано дозвіл на виїзд за межі України шістьом водіям, пропозиції щодо яких надані ТОВ «АЙС КОМ ПЛЮС» у зв'язку з виконанням цим підприємством завдань, пов'язаних з транспортуванням медикаментів та медпрепаратів за замовленням іншої юридичної особи – ТОВ «УОРЛД КУР'ЄР УКРАЇНА». З матеріалів, проаналізованих Національним агентством, вбачається, що хоча звернення підприємства обґрунтовується потребою перевезення медикаментів, ні підприємство – заявник, ні ТОВ «УОРЛД КУР'ЄР УКРАЇНА», на підставі обґрунтування якого Мінінфраструктури надало дозвіл на виїзд водіїв за кордон, не належать до медичних закладів або відправників / отримувачів гуманітарної допомоги.

5. Не встановлений строк для прийняття Мінінфраструктури, обласними, Київською міською військовими адміністраціями рішень про виїзд водіїв за кордон. Не передбачено надання відмови у рішенні та його обґрунтування.

Цей фактор посадові особи можуть використовувати для затягування прийняття рішення та вимагання неправомірної вимоги за прискорення його прийняття.

6. Відсутність належного контролю за опрацюванням звернень, підготовкою проектів рішень, внесення відомостей про водія до інформаційної системи «Шлях».

Відповідно до п. 2⁸ Правил № 57 пропуск водіїв, що здійснюють перевезення медичних та гуманітарних вантажів, через державний кордон здійснюється за наявності відповідних рішень про виїзд за межі України та за наявності інформації про особу в інформаційній системі «Шлях», адміністратором якої є Укртрансбезпека.

За інформацією, наданою Укртрансбезпекою, до системи «Шлях» вносяться такі відомості, як, зокрема, «кінцева дата бронювання водія». Ця дата визначається відповідно до строку, на який прийнято рішення про виїзд за межі України.

На прикладі процесів, які реалізуються в Мінінфраструктури, встановлено, що доступ до системи «Шлях» мають 4 посадові особи – 3

головних спеціалісти та 1 начальник відділу. Повноваження цих осіб визначені окремим дорученням заступника Міністра з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації України і реалізуються з використанням кваліфікованого електронного підпису. Список відповідальних осіб надіслано до Укртрансбезпеки.

На запит, які рівні та інструменти контролю впроваджені Мінінфраструктури для здійснення контролю (перевірки) достовірності та повноти внесених до системи «Шлях» відомостей про особу, стосовно якої видано рішення про виїзд за межі України, Національне агентство отримало відповідь про те, що Мінінфраструктури не здійснює функцій перевірки та контролю відносно цих питань. Отже, другого рівня контролю за діями відповідальних осіб в Мінінфраструктури немає.

Аналогічне питання було поставлене вибірково двом обласним військовим адміністраціям – Вінницькій та Івано-Франківській. Зі змісту отриманих відповідей також не вбачається запровадження додаткових рівнів контролю за діяльністю посадових осіб, які уповноважені вносити відомості до системи «Шлях».

Цей фактор призводить до того, що існує ризик внесення до системи «Шлях» відомостей, які не відповідають рішенням, прийнятим Мінінфраструктури, обласними військовими адміністраціями, і покращують можливості водіїв на виїзд за межі України.

ПРИКЛАД:

Наказом Мінінфраструктури від 29.05.2022 № 366 відповідно до п. 2⁸ Правил № 57 надано дозвіл на виїзд за межі України 13 чоловікам-водіям. Наказом строк дії дозволу не визначений, однак до системи «Шлях» відомості про кінцеву дату бронювання водіїв внесені. Цим самим кожному водію безпідставно надано можливість виїжджати за кордон упродовж 3 місяців.

7. Дотримання водіями мети та строків виїзду за кордон жодним державним органом не перевіряється і не контролюється.

Для запобігання незаконним практикам виїзду водіїв за кордон Мінінфраструктури, обласні, Київська міська військові адміністрації уповноважені відповідно до п. 2⁸ Правил № 57 скасовувати своє рішення з дозволом на виїзд у разі зміни мети виїзду або порушення строків перебування за кордоном.

На практиці ця норма не працює: за інформацією, отриманою від Мінінфраструктури, окремих обласних військових адміністрацій, дотримання мети та строків виїзду за кордон водіїв не перевіряється і не контролюється.

Так, наприклад, Адміністрація Держприкордонслужби на запит Національного агентства відповіла, що «законодавством не визначено завдання Державній прикордонній службі України щодо контролю дотримання строків перебування за кордоном та обов'язкового контролю мети виїзду за кордон військовозобов'язаних водіїв».

Мінінфраструктури у відповідь на подібний запит зазначило, що «не здійснює функції перевірки та контролю відносно питань, окреслених у Запиті».

Обмін інформацією між обласними військовими адміністраціями, Мінінфраструктури, Держприкордонслужби, Державною митною службою України щодо дотримання водіями мети виїзду за кордон, зокрема щодо здійснення декларування гуманітарної допомоги при поверненні в Україну, не здійснюється.

РИЗИК 2

Одержання неправомірної вигоди посадовою особою суб'єкта господарювання, що має ліцензію на право провадження господарської діяльності з міжнародних перевезень пасажирів автомобільним транспортом, за сприяння у виїзді військовозобов'язаного чоловіка за межі України у статусі водія автобусу з використанням інформаційної системи «Шлях».

На період дії правового режиму воєнного стану суб'єкти господарювання можуть отримати ліцензію на здійснення міжнародних перевезень пасажирів автобусами. Процес подання заяви та отримання ліцензії відбувається через авторизацію у інформаційній системі «Шлях»²⁶.

Водії автобусів, які належать ліцензіатам, що авторизувалися у системі «Шлях», мають відповідно до п. 2⁹ Правил № 57 право виїхати за кордон для здійснення міжнародних перевезень пасажирів на строк до 45 днів.

Виїзд дозволяється, якщо інформація про водія занесена до інформаційної системи «Шлях», а транспортний засіб, на якому здійснюється перетин кордону, є засобом провадження господарської діяльності ліцензіата з повною масою 3500 кілограмів та більше.

Умову для реалізації корупційного ризику створює та обставина, що згідно з п. 2⁹ Правил № 57 на одному автобусі перевізника-ліцензіата дозволяється виїзд двох водіїв. Одна особа з них дійсно є водієм, а інша

²⁶ <https://cutt.ly/LX6TFz0>

може бути внесена до системи «Шлях» у статусі водія за неправомірну вигоду з метою здійснення поїздки за кордон в особистих цілях.

Реалізація цієї схеми приватними компаніями-перевізниками була описана, зокрема, у повідомленні Управління Служби безпеки України у Волинській області у травні ц.р.²⁷. За даними правоохоронного органу, у схемі, що була викрита та ліквідована, псевдододії після перетину кордону в Україну не поверталися.

Відповідно до статистичних даних, наданих Укртрансбезпекою, кількість записів в системі «Шлях» щодо водіїв, стосовно яких були внесені заявки ліцензіатів, станом на 07.09.2022 становить понад 459 229 рядків²⁸.

Національне агентство ідентифікувало 5 причин та умов, які у сукупності породжують вказаний корупційний ризик:

1. У п. 2⁹ Правил № 57 немає вимоги щодо підтвердження трудових, цивільних або інших правових відносини між перевізником-ліцензіатом та водієм, інформація про якого заноситься до інформаційної системи «Шлях».

2. Правила № 57 не вимагають підтверджувати право водія на керування транспортними засобами відповідної категорії.

Інформація про це не передбачена набором даних про водія, які вносять до інформаційної системи «Шлях», – такими даними є лише прізвище, ім'я, по батькові та паспортні дані.

3. Державні органи не здійснюють ефективний контроль за дотриманням мети поїздки водія.

Як запобіжник від зловживань водіїв у п. 2⁹ Правил № 57 передбачено, що у разі непідтвердження мети поїздки уповноважені службові особи Держприкордонслужби відмовляють водію в перетині державного кордону в порядку, визначеному ч. 1 ст. 14 Закону України «Про прикордонний контроль».

На практиці ж службові особи Держприкордонслужби в пунктах перетину державного кордону лише звіряють відомості про особу водія з відомостями, які внесені до системи «Шлях» і яких недостатньо для підтвердження саме мети поїздки, оскільки в них навіть не передбачено інформації про право водія на керування транспортним засобом.

Яким саме способом службові особи Держприкордонслужби повинні перевіряти мету поїздки законодавство не визначає. Профіль ризиків

²⁷ <https://cutt.ly/WX6lXep>

²⁸ Технічно в одному рядку здійснюється запис щодо одного прізвища. В системі «Шлях» може міститися декілька рядків з одним і тим самим прізвищем. Це означає, що щодо однієї і тієї ж людини вносилося декілька записів про виїзд за кордон з різними періодами виїзду.

«Незаконне перетинання державного кордону військовозобов'язаними громадянами України», затверджений наказом Адміністрації Держприкордонслужби від 29.04.2022 № 213аг, інструментів для такої перевірки не містить.

На запит Національного агентства Адміністрація Держприкордонслужби повідомила, що законодавством України не визначене завдання Держприкордонслужбі щодо обов'язкового контролю мети виїзду за кордон військовозобов'язаних водіїв.

Таким чином, запобіжник від зловживань у вигляді відмови в перетині кордону, якщо мета поїздки водія автобусу не підтверджена, є по суті формальним і не дієвим на практиці.

4. Державні органи не здійснюють ефективний контроль за дотриманням строків перебування водіїв за кордоном.

Іншим запобіжником, який мав би мінімізувати можливості зловживань, є визначена у п. 2⁹ Правил № 57 відповідальність перевізника-ліцензіата у разі перевищення водіями строків перебування за кордоном. Укртрансбезпека може припинити такому перевізнику доступ до Єдиного комплексу інформаційних систем на 3 місяці.

Водночас за інформацією, отриманою від Укртрансбезпеки та Адміністрації Держприкордонслужби, жодний із цих органів контроль за дотриманням строків перебування військовозобов'язаних водіїв за кордоном не здійснює, мотивуючи це відсутністю відповідних правових підстав у законодавстві.

Укртрансбезпека у відповідь на запит Національного агентства також повідомила, що взаємодія Укртрансбезпеки з іншими органами державної влади з питань дотримання строків перебування за кордоном водіїв транспортних засобів ліцензіатів на цей час законодавством не передбачена. Інформація від компетентних органів про встановлені факти порушення термінів перебування водіїв транспортних засобів ліцензіата за кордоном України за період з 20.05.2022 по 13.07.2022 до Укртрансбезпеки не надходила. Припинення доступу ліцензіатів до Єдиного комплексу інформаційних систем за фактом перевищення строків перебування їхніх водіїв за кордоном відповідно до п. 2⁹ Правил № 57 не здійснювалося.

Таким чином, запобіжник від зловживань у вигляді контролю за строками та відповідальності ліцензіатів натепер є по суті формальним і не дієвим на практиці.

Додатково необхідно звернути увагу на те, що повноваження Укртрансбезпеки з припинення доступу ліцензіата до Єдиного комплексу

інформаційних систем є дискреційними – Служба може, однак не зобов'язана припинити такий доступ.

Відповідно до п. 2⁹ Правил № 57 рішення про припинення доступу ліцензіата до Єдиного комплексу інформаційних систем Укртрансбезпеки приймається комісією, до складу якої можуть залучатися представники Мінінфраструктури та інших органів державної влади, і затверджується наказом Голови Укртрансбезпеки.

Разом з цим умови, які б обмежували дискрецію Укртрансбезпеки і визначали критерії для прийняття рішення щодо припинення доступу, законодавством не визначені, порядок діяльності відповідної комісії наказом Укртрансбезпеки не визначений, що створює додаткові корупційні ризики у діяльності посадових осіб Укртрансбезпеки та комісії.

5. Інформаційна система «Шлях» перебуває в дослідній експлуатації: порядок її функціонування та адміністрування, права користувачів системи, рівні доступу до інформації та її опрацювання нормативно не визначені; комплексна система захисту інформації не впроваджена.

РИЗИК 3

Зловживання, задоволення приватних інтересів посадовими особами державних органів у зв'язку з направленням до Адміністрації Держприкордонслужби листів з проханням надати дозвіл на виїзд за межі України військовозобов'язаним чоловікам, які не є заброньованими на період мобілізації та на воєнний час.

Схема реалізується таким чином: підприємства, установи, організації будь-якої форми власності, особисто громадяни звертаються до міністерства або центрального органу влади, що реалізує державну політику у сфері, до якої належить питання, що обґрунтовує потребу у виїзді за кордон. Відповідний державний орган спрямовує на Адміністрацію Держприкордонслужби лист з проханням «надати сприяння» певним чоловікам під час проходження прикордонного контролю. У таких листах, як правило, зазначаються відомості про пункт пропуску через державний кордон, яким чоловік має намір скористатися, його паспортні дані, очікувана дата виїзду, повернення та причина, що обґрунтовує потребу виїхати за кордон. Отримавши такий лист, Голова Держприкордонслужби доводить інформацію до відома службових осіб Держприкордонслужби в пункті пропуску державного кордону та доручає надати чоловіку або групі чоловіків, зазначених у зверненні, дозвіл на перетин кордону.

В одних випадках причини для виїзду обґрунтовуються потребами і перевагами для держави або державної служби, міжнародним співробітництвом, в інших – особистими обставинами життя громадян, що потребують дозволу на виїзд, або потребами українських громад за кордоном.

При цьому ступінь деталізації обґрунтування та підтвердження відповідних обставин від запиту до запиту різняться, а їхня оцінка належить до абсолютної дискреції як органів, які отримують звернення про сприяння, так і посадових осіб Адміністрації Держприкордонслужби, що створює сприятливі умови для корупційних зловживань.

Також варто додати, що жодним державним органом не здійснюється контроль за поверненням в Україну чоловіків, яким у такий спосіб сприяли у виїзді за кордон, і це питання жодним чином у законодавстві не урегульовано.

Національне агентство вибірковим методом дослідило практику деяких міністерств з використання «інструменту листів» для сприяння військовозобов'язаним чоловікам – не працівникам міністерств у виїзді за кордон поза межами регулювання, запровадженого Правилами № 57.

Так, за період з 01.03.2022 по 20.07.2022, Міністерство культури та інформаційної політики України клопотало перед Адміністрацією Держприкордонслужби про дозвіл на виїзд за кордон для понад 2 тис. осіб, Міністерство закордонних справ України – понад 300 осіб, Міністерство юстиції України – 19 осіб. Кількість осіб з числа не працівників, яким Міністерство соціальної політики України, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Міністерство економіки України сприяли у виїзді за кордон, згідно з дослідженими документами перебуває у діапазоні від 1 до 8 осіб. Міністерство молоді та спорту України надало інформацію лише щодо відрядження працівників міністерства.

До прикладу, за період травень – липень 2022 р. Міністерство культури та інформаційної політики України зверталось до Держприкордонслужби з проханням дозволити виїзд за межі України:

- дизайнеру Фролову І.В. та режисеру Двіжону Ю.В. з метою участі у мистецькому заході – швейцарській прем'єрі короткого fashion-фільму FROLOV STUD та участі у панельній дискусії на кінофестивалі Pink Apple Film Festival у м. Цюріх. Тривалість перебування за кордоном визначена орієнтовно у 9 днів;
- громадянам Федорову В.М. та Седоволосому Р.О. з метою «проведення благодійних культурних заходів у Нідерландах у

- підтримку України та поширення культури України». Тривалість перебування за кордоном визначена орієнтовно понад 1 місяць;
- артисту державного підприємства «Державна циркова компанія України» для гастролей у складі циркової програми державного підприємства «Молодість» на території Республіки Фінляндія з метою «пропагування Української циркової культури». Тривалість перебування за кордоном визначена орієнтовно понад 5 місяців;
 - групі священнослужителів та делегатів Церкви Адвентистів Сьомого Дня «для участі у 61 з'їзді Всесвітньої Церкви Адвентистів Сьомого Дня». Тривалість перебування за кордоном визначена орієнтовно у 20 днів;
 - громадянину Брижку Р.І. з метою «проходження вступного іспиту до Державного університету музики та виконавських мистецтв Мангайма» у Німеччині;
 - громадянам О. Шпудейку та М. Коломійцю з метою «реалізації проекту «Музичне приношення» як унікального продукту, що не має аналогів», зі строком перебування за кордоном з 20.05.2022 по «не пізніше 01.07.2022»;
 - працівнику державного підприємства «Державний академічний естрадно-симфонічний оркестр України» Чурікову А.С. з метою «участі у гастрольному турі по містах Німеччини»;
 - громадянину О. Поді з метою «участі в міжнародному конкурсі пісчаной скульптури Summer signs в Латвії»;
 - громадянину І. Бондаренку з метою «виступу на міжнародних фестивалях та концертах країн Європи».

За період червень – липень 2022 р. Міністерство юстиції України зверталось до Держприконслужби з проханням дозволити виїзд за межі України:

- 4 студентам Національного університету «Києво-Могилянська академія» для участі у всесвітньому етапі змагань John H. Jacson Moot Court Competition з права СОТ у Швейцарії як «першій команді, що за 20-річну історію участі у змаганнях стала першою українською командою, яка виграла фінал європейських раундів та виборола право представляти Україну на всесвітньому етапі»;
- президенту Нотаріальної палати України В. Марченку для участі у пленарному засіданні Генеральної асамблеї Ради нотаріатів Європейського Союзу в Італії, на якому передбачався «виступ В. Марченка перед представниками світової нотаріальної спільноти, з метою привернення їхньої уваги та дієвого

реагування на події, що відбуваються в Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, а також проведення ряду зустрічей під час заходу та прийняття рішень, що становлять інтерес для українського нотаріату».

Міністерство закордонних справ України у травні та червні 2022 р. неодноразово клопотало перед Держприкордонслужбою щодо виїзду до Туркменистану низки працівників українських компаній для забезпечення реалізації чинних контрактів та здійснення передконтрактних робіт з туркменськими партнерами за проектами, що мають важливе стратегічне значення для уряду Туркменистану та перебувають під особистим контролем президента цієї країни.

У квітні 2022 р. Міністерство закордонних справ України просило Держприкордонслужбу дозволити виїзд за межі України українському музиканту Максиму Барських для участі у благодійному музичному турі українських артистів столицями Європейського Союзу Stop War in Ukraine, а також у заході Billboards's MusicCon summit та церемонії Billboard Music Award у Лас-Вегасі (США).

Є підстави припускати, що з використанням схеми «листів-сприяння» та наданням неправомірної вигоди за межі території України могли виїхати чоловіки, які не мали на це право відповідно до Правил № 57, і виїзд яких не був обґрунтованим або ґрунтувався на недостовірних відомостях.

Так, за інформацією Служби безпеки України²⁹, колишнього генерального директора ДП «Антонов» викрито в організації незаконного переправлення за кордон українців призовного віку. У березні цього року посадовець подав до Держприкордонслужби список співробітників, які виїжджають за кордон для технічного обслуговування літаків. Але до складу групи на відрядження було включено сторонніх осіб, серед яких – близький родич колишнього генерального директора ДП «Антонов». Таким чином, ця особа змогла перетнути кордон під виглядом фахівця-авіабудівельника.

Національне агентство ідентифікувало 6 причин та умов, які у сукупності породжують вказаний корупційний ризик:

1. Неурегульованість у законодавстві підстави та процедури виїзду за кордон за «клопотаннями» від державних органів, підприємств, установ, організацій.

2. Значна інтегрованість усіх сфер життєдіяльності країни у міжнародні процеси, розвинені транскордонні зв'язки, активну участь у

²⁹ <https://cutt.ly/FNyG2JJ>

яких беруть чоловіки призовного віку, які неможливо миттєво зупинити без значної репутаційної, юридичної, економічної шкоди для особи, громади, сфери діяльності, держави в цілому.

Такі обставини породжують значний попит на будь-які інструменти впливу, що можна використати для виїзду за кордон військовозобов'язаних чоловіків.

3. Недосконалість Правил № 57, які не враховують усіх випадків, у тому числі надзвичайного характеру, за яких має дозволятися виїзд чоловіків за кордон.

Це питання є постійним предметом політичних дискусій. Так, наприклад, попри широко анонсовані зміни до Правил № 57, які дозволять бізнесу здійснювати закордонні відрядження, а студентам – виїжджати за кордон на навчання, зрештою такі зміни прийняті та реалізовані не були³⁰. На сьогодні триває пошук балансу між суспільними інтересами та потребами мобілізації у питанні перетину державного кордону України, однак цей процес не відбувається прозоро і зрозуміло для всіх.

4. Відсутність окремих внутрішніх порядків або інструкцій у Держприкордонслужбі щодо контролю за перетинанням державного кордону України військовозобов'язаними особами в умовах військового стану та їхнім поверненням на територію України, які би вичерпно визначали всі підстави для дозволу на виїзд та документи, що мають такі підстави підтверджувати.

5. Відсутність юридичної відповідальності за недотримання строків перебування за кордоном або не повернення в Україну; відсутність контролю з боку Держприкордонслужби чи інших державних органів за дотриманням строків та мети виїзду за кордон.

РИЗИК 4

Зловживання службовим становищем та одержання неправомірної вигоди службовими особами Держприкордонслужби від осіб призовного віку чоловічої статі за:

1) сприяння протиправному перетинанню державного кордону України поза межами офіційного пункту пропуску, зокрема, шляхом надання інформації про місце розташування прикордонних нарядів або невнесення відомостей про перетин кордону до відповідних баз даних.

³⁰ <https://cutt.ly/GCkNzJl>; <https://cutt.ly/wCkNPM7>

2) сприяння у перетинанні державного кордону України, зокрема з використанням підроблених документів з відмітками про зняття з військового обліку або непридатність до військової служби; документів, які не дають підстав для виїзду за кордон, наприклад, довідок та листів про необхідність лікування або реабілітації в іноземному медичному закладі осіб, які не належать до складу сил оборони та безпеки, а також листів про сприяння від державних органів.

Обмеження на виїзд за кордон спровокувало попит на підроблені або отримані у корупційний спосіб документи для виїзду за кордон, а також на сприяння з боку службових осіб Держприкордонслужби у перетині державного кордону з їх використанням.

Численні оголошення з пропозиціями «комплексних послуг під ключ» для виїзду чоловіків у віці від 18 до 60 років за кордон можна знайти у просторах мережі «Інтернет» та Telegram-каналах. Правоохоронні органи систематично викривають такі схеми та нелегальні канали переправлення військовозобов'язаних чоловіків за кордон, а також затримують службових осіб Держприкордонслужби в момент отримання неправомірної вигоди.

НАПРИКЛАД:

1. За фактами одержання неправомірної вигоди в сумі 2 тис. доларів США та сприяння незаконному переправленню осіб через державний кордон шляхом надання інформації про місце розташування прикордонних нарядів за процесуального керівництва Закарпатської спеціалізованої прокуратури у військовій та оборонній сфері Західного регіону повідомлено про підозру інспектору прикордонного загону в м. Чоп³¹.

2. За процесуального керівництва Львівської спеціалізованої прокуратури у військовій та оборонній сфері Західного регіону слідчими й оперативниками Територіального управління ДБР, розташованого у м. Львові, поліцейськими Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України у Львівській області викрито незаконний канал переправлення потенційних призовників за кордон. Слідством встановлено, що протиправну схему організували інспекторка прикордонної служби, інспекторка митного поста Львівської митниці, а також цивільна особа – місцевий мешканець. Свої «послуги» вказані

³¹ <https://cutt.ly/TCIjUgQ>

особи оцінили у 6 тис. доларів США з людини, натомість обіцяли не вносити відомості про перетин кордону до відповідних баз даних³².

3. Спеціалізована прокуратура у військовій та оборонній сфері Центрального регіону повідомила про затримання сержанта Могилів-Подільського прикордонного загону за отримання неправомірної вигоди в сумі 5 тис. доларів США за дозвіл незаконно перетнути державний кордон. Загальну вартість своїх послуг прикордонник оцінив у 10 тис. доларів США³³.

4. За процесуального керівництва прокурорів Вінницької спеціалізованої прокуратури у військовій та оборонній сфері затримано громадянина України за надання неправомірної вигоди в розмірі 2 тис. доларів США офіцеру Держприкордонслужби за сприяння в перетині державного кордону без законних на те підстав³⁴.

5. Також Державне бюро розслідувань розслідує виїзд за кордон колишнього Голови Конституційного Суду України Олександра Тупицького. Слідчі Державного бюро розслідувань встановили, що він залишив межі України без проходження передбаченого законодавством прикордонного і митного контролю та без перевірки документів, які надають право на виїзд за кордон. Також не було з'ясовано наявності або відсутності підстав для тимчасового обмеження Олександром Тупицькому у праві виїзду за кордон³⁵.

3) нестворення перешкод у перетинанні державного кордону за документами, які призначені підтвердити право на виїзд, але, на думку службових осіб Держприкордонслужби, мають формальні недоліки, або у разі визнання наданого пакета документів недостатнім.

Такий ризик, був характерний, зокрема, для процедури перетину державного кордону студентами іноземних вищих закладів освіти³⁶.

Так, наприклад, службова особа Держприкордонслужби могла створити перешкоди для виїзду у зв'язку із посиланням у довідці територіального центру комплектування та соціальної підтримки про надання відстрочки від призову на ст. 17 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу», а не на ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Проблема обумовлена тим, що

³² <https://www.facebook.com/vpzhr.gp.gov.ua>

³³ <https://cutt.ly/8CISUhC>

³⁴ <https://cutt.ly/ICIGdnn>

³⁵ <https://cutt.ly/ONiNmZO>

³⁶ <https://cutt.ly/3CcgCWA>

підстави надання відстрочки від призову (мобілізації) регулюються як Законом України «Про військовий обов'язок та військову службу», так і Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Водночас чітких вимог до змісту довідки територіального центру комплектування та соціальної підтримки у роз'ясненнях Держприкордонслужби немає; Міністерство оборони з Держприкордонслужбою такі вимоги не узгоджували і вони не доведені до відома територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки. Як наслідок, єдина практика складання довідок не сформована.

Така сама ситуація і з таких саме причин могла виникати у зв'язку з формулюваннями, які використовувалися у довідці. Наприклад, службова особа Держприкордонслужби могла створити перешкоди для виїзду, якщо у довідці було вказано, що особа «має право на відстрочку», замість «надано відстрочку», або якщо відстрочка надана на два роки замість одного. Ні у нормативно-правових актах, ні у роз'ясненнях Держприкордонслужби чіткі інструкції з цих питань складання довідки не містилися.

Службова особа Держприкордонслужби могла відмовити у перетині кордону, посилаючись також на те, що студент не зміг підтвердити факт навчання за кордоном, а поданий згідно з роз'ясненнями Держприкордонслужби пакет документів є недостатнім. Зазначене могло спонукати особу до надання неправомірної вигоди за нестворення перешкод для виїзду.

4) неповідомлення органів, які мають право скасувати рішення про виїзд за межі України військовозобов'язаних водіїв гуманітарних вантажів, про порушення строків перебування за кордоном або зміни мети поїздки (п. 2⁸ Правил № 57).

5) неповідомлення Укртрансбезпеки про порушення водієм суб'єкта господарювання, який має ліцензію на здійснення міжнародних перевезень вантажів та пасажирів автомобільним транспортом, строків перебування за кордоном або зміни мети поїздки (п. 2⁹ Правил № 57).

Відповідно до пп. 2⁸, 2⁹ Правил № 57 для водіїв гуманітарних, медичних вантажів та вантажів для потреб Збройних Сил України, а також водіїв, які здійснюють міжнародні вантажні або пасажирські перевезення, інформація про яких внесена до інформаційної системи «Шлях», встановлюються обмеження щодо строку перебування за кордоном та зміни мети виїзду.

У разі, якщо такі строки перевищуються або мета виїзду змінюється, згідно з пп. 2⁸, 2⁹ Правил № 57 Мінінфраструктури, обласні, Київська міська військові адміністрації скасовують дозвіл на виїзд, а Укртрансбезпека може припинити на три місяці доступ суб'єкта господарювання, який має ліцензію на перевезення, до системи «Шлях».

Правила № 57 не покладають на органи Держприкордонслужби обов'язок інформувати відповідні органи про перевищення водіями строків перебування за кордоном або зміни мети виїзду, і така взаємодія не передбачена відомчими документами. Однак в окремих випадках органи Держприкордонслужби таке інформування здійснюють. На підставі отриманої інформації дозволи водіям на виїзд за кордон скасовуються.

Водночас через неурегульованість механізмів обміну інформацією та взаємодії між державними органами службові особи Держприкордонслужби самостійно і на власний розсуд вирішують, чи надавати до Мінінфраструктури, обласних, Київської міської військових адміністрацій відповідну інформацію. Необмежена дискреція породжує ризик отримання службовими особами Держприкордонслужби неправомірної вигоди за нездійснення такого інформування.

Національне агентство ідентифікувало 6 причин та умов, які допускають корупційні ризики у діяльності службових осіб Держприкордонслужби:

1. Особиста недоброчесність та низький рівень заробітної плати службових осіб Держприкордонслужби, які здійснюють прикордонний контроль.

2. Відсутність у Держприкордонслужби повноважень щодо перевірки в територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки інформації про перебування на військовому обліку осіб призовного віку під час перетинання ними державного кордону.

Наразі нормативно-правовими актами або внутрішніми документами Держприкордонслужби механізми взаємодії службових осіб Держприкордонслужби з територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки щодо перевірки такої інформації не передбачені.

Відповідно до профілю ризиків № 3_2010_01_У «Незаконне перетинання державного кордону військовозобов'язаними громадянами України», затвердженого наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 29.04.2022 № 213аг (зі змінами), перевірка документів з військового обліку або про непридатність до військової служби може бути здійснена у взаємодії з територіальними центрами комплектування

та соціальної підтримки (спільно з іншими оперативними підрозділами) лише під час процедури контролю другої лінії у разі спрацювання індикаторів профілю ризиків.

3. Відсутність окремих внутрішніх порядків або інструкцій Держприкордонслужби щодо здійснення контролю за перетинанням державного кордону України військовозобов'язаними особами в умовах воєнного стану.

4. Непрозорі правила перетинання державного кордону.

Чинним законодавством України не передбачено виключного переліку документів, які підтверджують право на виїзд чоловіків у віці від 18 до 60 років за межі України. Переліки документів та вимоги до них, що містяться у роз'ясненнях, оприлюднених на офіційному вебсайті Держприкордонслужби, не узгоджуються із Правилами № 57, не є чіткими та не дають вичерпних відповідей на питання, які виникають на практиці при здійсненні контролю в пунктах пропуску через державний кордон. Вказане дозволяє службовим особам Держприкордонслужби тлумачити вимоги до документів на власний розсуд та вимагати додаткові документи.

5. Відсутність доступу службових осіб Держприкордонслужби до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів, а також можливості використання наявної в ньому інформації в ході здійснення контролю під час перетинання військовозобов'язаними особами державного кордону України.

6. Відсутність у переліку відомостей про особу чоловічої статі у віці від 18 до 60 років, яка перетинає державний кордон, що вносять до інформаційної системи «Аркан», адміністратором якої є Держприкордонслужба, інформації щодо підстави виїзду та підтверджуючих документів, а також дати повернення в Україну та терміну перебування за кордоном. Відсутність чітких вимог до такої інформації на період воєнного стану.

РИЗИК 5

Зловживання впливом, вимагання та отримання неправомірної вигоди військовослужбовцями територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (далі – ТЦК та СП) за оформлення, сприяння в оформленні або підробку військово-облікових та інших документів, які надають чоловікам у віці від 18 до 60 років право на виїзд за кордон.

Зловживання, вимагання та отримання неправомірної вигоди лікарями військово-лікарських комісій (далі – ВЛК) за оформлення висновків про тимчасову непридатність до військової служби за станом здоров'я або непридатність до військової служби з виключенням з військового обліку.

Відповідно до п. 2⁶ Правил № 57 у разі введення воєнного стану право на перетин державного кордону мають військовозобов'язані особи, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації. До числа таких осіб належать, зокрема:

1) особи, які відповідно до висновку військово-лікарської комісії тимчасово непридатні до військової служби за станом здоров'я на термін до 6 місяців (з наступним проходженням військово-лікарської комісії (абз. 3 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»);

2) інші військовозобов'язані або окремі категорії громадян, які у передбачених законом випадках не підлягають призову на військову службу під час мобілізації (абз. 16 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»). Згідно з роз'ясненнями Держприкордонслужби, оприлюдненими на офіційному вебсайті, такими особами є громадяни, які за станом здоров'я визнані військово-лікарськими комісіями непридатними до військової служби з виключенням з військового обліку (п. 3 ч. 6 ст. 37 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу»).

У кожному із зазначених випадків для перетину кордону необхідний висновок ВЛК.

Порядок проведення медичного огляду призовників, військовослужбовців, військовозобов'язаних, офіцерів запасу та резервістів визначається Положенням про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затвердженим наказом Міністерства оборони від 14.08.2008 № 402.

Згідно з нормами цього Положення, а також Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» медичний огляд проводиться за рішенням керівника ТЦК та СП. У свою чергу рішення, прийняті ВЛК, впливають на військовий облік призовників, військовозобов'язаних та резервістів, що здійснюється ТЦК та СП.

Постійна взаємодія ТЦК та СП з ВЛК призводить до виникнення стійких службових та особистих зв'язків між військовослужбовцями ТЦК та СП та лікарями медичних установ, що в умовах підвищеного попиту на

документи для виїзду за кордон та уникнення мобілізації сприяє існуванню корупційних ризиків.

Правоохоронні органи систематично викривають корупційні схеми та канали перенаправлення чоловіків призовного віку через державний кордон, що організовані військовослужбовцями ТЦК та СП спільно з лікарями ВЛК.

НАПРИКЛАД:

1. За процесуального керівництва Волинської спеціалізованої прокуратури у військовій та оборонній сфері Західного регіону повідомлено про підозру старшому лейтенанту Ковельського районного ТЦК та СП та колишньому військовослужбовцю цього самого центру у зловживанні впливом та незаконному переправленні осіб через державний кордон України.

За даними слідства, фігуранти надали призовнику підроблені довідку ВЛК та тимчасове посвідчення військовозобов'язаного. Свої «послуги» правопорушники оцінили у 6,2 тис. доларів США.

За інформацією Спеціалізованої прокуратури у військовій та оборонній сфері Західного регіону, з початку року це четвертий випадок викриття недобросовісних військовослужбовців Волинського обласного територіального центру комплектування та соціальної підтримки³⁷.

2. За інформацією Служби безпеки України від 29.08.2022, у м. Києві припинено діяльність злочинного угруповання, учасниками якого були діючі працівники ТЦК та СП, адвокати та лікарі. За 12 тис. доларів США вони виготовляли повний пакет фіктивних документів, які давали можливість особам, що ухилялися від мобілізації, безперешкодно перетинати державний кордон України³⁸.

3. За процесуального керівництва прокурорів Черкаської спеціалізованої прокуратури у військовій та оборонній сфері Центрального регіону 31.08.2022 затримано військовослужбовця одного із районних ТЦК та СП Черкаської області. За даними слідства, вказаний військовослужбовець одержав неправомірну вигоду в розмірі 10 тис. доларів США за вчинення впливу на прийняття рішення про постановку громадянина України на військовий облік, визнання його непридатним до проходження військової служби за станом здоров'я та видачу довідки, яка надавала б йому право на виїзд за кордон під час воєнного стану³⁹.

³⁷ <https://cutt.ly/nCWvXVW>

³⁸ bit.ly/3PTJJJT

³⁹ <https://cutt.ly/HCIFAYV>

Окрім ризиків, пов'язаних з оформленням документів про тимчасову непридатність до військової служби або зняття з військового обліку за станом здоров'я, військовослужбовці ТЦК та СП можуть вимагати та отримувати неправомірну вигоду за оформлення документів, які надають право виїзду за кордон студентам іноземних закладів вищої освіти⁴⁰ та морякам.

Національне агентство ідентифікувало 10 причин та умов, які допускають вищезазначені корупційні ризики:

1. Стійкі службові та особисті зв'язки керівників ТЦК та СП з лікарями ВЛК.

2. Закритість та непрозорість діяльності ВЛК у частині документообігу та прийняття рішень.

3. Відсутність у ТЦК та СП систем електронного документообігу та електронної взаємодії з державними органами, зокрема, Держприкордонслужбою, ВЛК.

4. Неefективне та неповноцінне функціонування Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних, резервістів.

Попри те, що робота з впровадження такого реєстру започаткована ще у 2017 році, станом на 2022 рік він не є повноцінно функціонуючим інструментом, і прогрес щодо його розвитку, на думку опитаних представників Міністерства оборони, окремих ТЦК та СП, є незадовільним.

5. Неefективний контроль за діяльністю ТЦК та СП та ВЛК.

6. Юридично обмежені можливості притягнення лікарів ВЛК до кримінальної відповідальності за підробку висновків, оскільки рішення ВЛК приймаються колегіально.

7. Відсутність спільної офіційної позиції Міноборони або Генерального штабу та Держприкордонслужби щодо переліку документів, їхніх форм та вимог до їхнього змісту, які оформлюються ТЦК та СП і дають право на перетинання державного кордону.

8. Неурегульованість у нормативно-правових актах процедури та строків отримання в ТЦК та СП довідок для виїзду за кордон, а також дозволу ТЦК та СП на виїзд з місця проживання моряка, які вимагаються згідно з Правилами № 57 для перетинання державного кордону.

⁴⁰ <https://cutt.ly/3CcgcWa>

9. Обмежені години прийому громадян в ТЦК та СП та «жива» черга на прийом.

Як правило, прийом здійснюється лише упродовж 2 днів на тиждень. Обмеження у часі прийому призводить до виникнення черг, неможливості оперативного вирішення питання, з яким звертається особа. Нерідко особа не може за один день отримати документ або вирішити питання, що призводить до вимушеної потреби витратити додатковий час та ресурси на ТЦК та СП. Такі умови призводять до напруги, дискомфорту, тривоги людини, бажання знайти альтернативні способи вирішення питання та створюють психологічно сприятливе середовище для корупційних ризиків.

10. Обов'язковий особистий контакт особи з працівниками ТЦК та СП.

Відповідно до п. 56 Порядку організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 № 921 взяття на військовий облік, зняття та виключення з військового обліку призовників і військовозобов'язаних у районних (міських) ТЦК та СП здійснюється за їх особистої присутності.

Особистий контакт громадян з працівниками ТЦК та СП, від яких безпосередньо залежить вирішення питань, у сукупності з іншими причинами та умовами є одним із джерел корупційних ризиків.

РИЗИК 6

Зловживання службовим становищем, впливом, вимагання та отримання неправомірної вимоги в інтересах своїх або третіх осіб посадовими особами військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, головами та членами медико-соціальних експертних комісій (далі – МСЕК), а також посадовими особами та лікарями медичних закладів за оформлення підроблених документів, зокрема, довідки до акта огляду МСЕК про встановлення групи інвалідності військовозобов'язаним особам.

Відповідно до п. 2¹ Правил № 57 у разі введення на території України воєнного стану право на перетинання державного кордону мають особи з інвалідністю за наявності підтверджуючих документів. Одним з таких документів є довідка до акта огляду медико-соціальною експертною комісією (форма первинної облікової документації № 157-1/о).

Порядком розгляду питання встановлення групи інвалідності, склад і повноваження медико-соціальних експертних комісій, процедура оскарження їхніх рішень встановлюються Положенням про медико-соціальну експертизу, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 № 1317, та Інструкцією про встановлення груп інвалідності, затвердженою наказом Міністерства охорони здоров'я від 05.09.2011 № 561.

Недоліки та прогалини цих нормативно-правових актів, які надають голові МСЕК надмірну дискрецію та можливості для маніпулювання строками та процедурою, недоліки системи та порядку застосування медичних критеріїв встановлення інвалідності є одними з багатьох інших причин існування стійких корупційних практик у питанні встановлення інвалідності. Запроваджене обмеження права чоловіків на виїзд за кордон створило додаткові сприятливі умови для поширення таких практик.

Так, правоохоронні органи викривають численні канали незаконного переправлення чоловіків за кордон за допомогою підроблених у корупційний спосіб довідок до актів огляду МСЕК про встановлення групи інвалідності.

При цьому службові особи Держприкордонслужби можуть відмовити у перетині державного кордону, якщо встановлять явні ознаки підробки документів. Однак за відсутності спеціальних інструментів перевірки достовірності інформації про інвалідність особи, наприклад реєстру осіб з інвалідністю, військовозобов'язаній особі може бути дозволено виїхати за кордон на підставі незаконно отриманого документа.

ПРИКЛАД ВИЯВЛЕНОЇ ТА ПРИПИНЕНОЇ СХЕМИ:

Співробітники Служби безпеки України викрили осіб, які «допомагали» військовозобов'язаним виїхати з України за підробленими документами, що підтверджують непридатність до військової служби.

Організувала схему керівниця одного з райвідділів соціального захисту департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради, а її спільниками були працівники медичної установи.

За 1,3 тис. доларів США посадова особа гарантувала виготовлення довідок, які входять до акта огляду МСЕК про встановлення групи інвалідності⁴¹.

Слід також зазначити, що «послуги з організації виїзду чоловіків за кордон» за допомогою підроблених довідок до акта огляду МСЕК є однією

⁴¹ <https://cutt.ly/VXnsHtP>

з найбільш поширених протиправних схем, що «рекламуються» у відкритому доступі в мережі Інтернет та Telegram-каналах.

Окрім індивідуальної недоброчесності посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, членів МСЕК, Національне агентство ідентифікувало ще 9 причин та умов, що сприяють існуванню ризику:

1. Недоліки та прогалини нормативного регулювання процедур діяльності МСЕК.
2. Надмірність, часто - необґрунтованість дискреційних повноважень голови МСЕК.
3. Недоліки системи та порядку застосування медичних критеріїв встановлення інвалідності.
4. Незахищеність документообігу від підробки та знищення.
5. Закритість і непрозорість діяльності МСЕК у частині документообігу та прийняття рішень.
6. Особистий контакт пацієнтів та членів МСЕК у процесі підготовки та проходження процедури.
7. Недосконалість процедур внутрішнього контролю рішень МСЕК.
8. Формування на регіональному чи галузевому рівні мереж корупційних зв'язків, зокрема на основі існуючих формальних інституційних та функціональних взаємодій лікарів, МСЕК та інших органів, які створюють передумови для впливу на рішення щодо направлення на МСЕК.
9. Залежність голови та членів МСЕК від окремих посадових осіб інших МСЕК (внаслідок адміністративного підпорядкування та можливості зловживання контрольними повноваженнями тощо)⁴².

РИЗИК 7

Зловживання, вимагання та отримання неправомірної вимоги в інтересах своїх або третіх осіб посадовими особами військових адміністрацій за надання безперешкодного дозволу на виїзд на тимчасово окуповану територію України (перетинання «лінії розмежування»).

⁴² Більше про корупційні ризики медико-соціальної експертизи щодо встановлення інвалідності та їхні джерела можна дізнатися із дослідження Національного агентства, проведеного у 2022 році, яке доступне за посиланням: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Karty-MSEK.pdf>

Однією із схем виїзду за кордон військовозобов'язаних чоловіків, яка дає змогу обійти вимоги, встановлені у Правилах № 57, та реалізується поза офіційними пунктами пропуску через державний кордон України, є перетин «лінії розмежування» на території, зокрема, Запорізької області. Після виїзду на тимчасово окуповану територію та проходження «фільтраційних» процедур, що організовуються військовими російської федерації (або поза такими процедурами), військовозобов'язані громадяни України виїжджають до країн Європейського Союзу або в іншому напрямку через територію російської федерації, Грузії, Білорусі.

Правовою основою для реалізації такої схеми, в'їзду та виїзду громадян України на непідконтрольну територію в умовах воєнного стану є положення п. 6 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1455, а також порядків, встановлених обласними військовими адміністраціями та військовими комендатурами.

На підставі цих нормативних актів за окремими заявками цивільних осіб військові адміністрації надають право на перетинання «лінії розмежування», зокрема, для надання гуманітарної допомоги для захисту цивільного населення, що перебуває на тимчасово окупованій території. Дозвіл на виїзд також дозволяється для переміщення особистих речей.

Існує «ринок продажу» військовозобов'язаним чоловікам дозволів на безперешкодний виїзд на непідконтрольну територію за неправомірну вигоду. Учасниками схем, як правило, є посадові особи військових адміністрацій.

Так, наприклад, 27.08.2022 Офіс Генерального прокурора повідомив про викриття корупційної схеми з перетину громадянами лінії зіткнення у м. Запоріжжі. За даними слідства, двоє осіб вимагали у громадян неправомірну вимогу за «швидкий та позитивний» розгляд заявок для виїзду на непідконтрольну територію України. Частина отриманих грошей вони повинні були передавати посадовим особам органів влади. Вартість безперешкодного перетину лінії розмежування коштувала для однієї людини від 500 до 1500 доларів США, а за одиницю автотранспорту – від 700 доларів США⁴³.

⁴³ <https://cutt.ly/OCEOmZm>

До причин та умов, що сприяють існуванню ризику, слід віднести такі:

1. Особиста недоброчесність посадових осіб військових адміністрацій.
2. Закрита та непрозора процедура надання дозволів на виїзд.
3. Недостатній зовнішній контроль за діяльністю посадових осіб військових адміністрацій.
4. Відсутність відповідальності цивільних осіб за неповернення на підконтрольну Україні територію після перетину «лінії розмежування».
5. Інформація про осіб, які перетинають «лінію розмежування», осіб, які надали не це дозвіл, не систематизується та не аналізується. Електронні реєстри з цього питання не впроваджені.
6. Місцеві правоохоронні органи можуть бути співучасниками таких схем та їх «покривати».

III. РЕКОМЕНДАЦІ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З МІНІМІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Масштабність корупційної екосистеми, що розвинулася внаслідок непрозорості та непослідовної політики держави зі встановлення заборони чоловікам у віці від 18 до 60 років на виїзд за кордон, у сукупності з її впливом на засадничі права людини, рівність громадян перед законом викликає потребу у вжитті невідкладних заходів реагування.

Вже понад півроку державні органи, відповідальні за ситуацію, ігнорують системні проблеми з корупцією та правами людини у питанні перетину державного кордону та не вбачають їх вирішення пріоритетним напрямом докладання зусиль в умовах воєнного стану.

Спостерігаються спроби окремих народних депутатів, міністерств, представників громадського сектору послабити обмеження для деяких категорій громадян. Однак такі ініціативи призначені скоріше «латати діри», аніж працювати із першоджерелами проблеми і вирішувати їх системно.

Підтримуючи прагнення України до членства в Європейському Союзі та НАТО, розвитку демократичної, правової держави, яка втілює принципи доброго урядування, верховенства права та правової визначеності – цінності, за які сьогодні воюють українське суспільство та держава – Національне агентство підготувало рекомендації, виконання яких дасть змогу мінімізувати корупційні ризики у процедурах перетинання кордону чоловіками призовного віку:

1. ЗАГАЛЬНІ ЗМІНИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ:

1) правове регулювання обмеження права чоловіків у віці від 18 до 60 років на виїзд за межі України привести у відповідність до вимог Конституції України з урахуванням запровадження воєнного стану:

- Кабінету Міністрів України, Генеральному штабу Збройних Сил України здійснити комплексну оцінку потреби у такій мірі, як обмеження права на виїзд за кордон, та її впливу на усі сфери життєдіяльності держави;

- у разі прийняття рішення про необхідність обмеження такого права для військовозобов'язаних чоловіків встановити таке обмеження в Указі Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022 шляхом внесення до нього відповідних змін, передбачивши тимчасове, на період дії правового режиму воєнного стану, обмеження права вищезазначеної категорії осіб вільно залишати

територію України, передбаченого ст. 33 Конституції України, за винятком випадків, визначених Кабінетом Міністрів України, а також завдання військовому командуванню, військовим адміністраціям, органам державної влади та органам місцевого самоврядування щодо запровадження та здійснення заходів з обмеження цього права відповідно до ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та ст. 3 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»;

- відповідні зміни до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 затвердити законом України. Одночасно внести зміни до Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» та доповнити у ст. 6 перелік підстав для тимчасового обмеження права громадян України на виїзд з України такою підставою як тимчасове обмеження права на виїзд, згідно з указом Президента України про введення воєнного стану;

2) у Правилах перетинання державного кордону громадянами України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57, визначити порядок надання державними органами та органами місцевого самоврядування, іншими організаціями документів дозвільного / довідкового характеру, які підтверджують підстави для виїзду чоловіків за межі України. У порядку навести вичерпний перелік таких документів для кожної з підстав виїзду за кордон на період дії воєнного стану, повноваження державних органів, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів щодо їхньої видачі; передбачити процедуру та строки їх отримання, підстави для відмови у видачі вимоги до змісту таких документів та їхні форми. У разі потреби, передбачити бланкетні норми, які відсилають до конкретних положень інших нормативних актів галузевого характеру.

Для мінімізації корупційних ризиків у процедурі виїзду за кордон водіїв транспортних засобів, які **здійснюють перевезення гуманітарної допомоги, медичних та інших вантажів для потреб Збройних Сил України та населення, через інформаційну систему «Шлях»** у Правилах перетинання державного кордону громадянами України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57:

- унормувати та уніфікувати порядок прийняття Мінінфраструктури, обласними, Київською міською військовими адміністраціями рішень про виїзд водіїв за кордон;

- чітко визначити перелік суб'єктів, за зверненнями яких Мінінфраструктури, обласні, Київська міська військові адміністрації уповноважені приймати рішення про виїзд водіїв за кордон;

- визначити чіткі та обґрунтовані критерії для прийняття таких рішень, а також визначення строку їхньої дії;

- передбачити вимогу до заявників обґрунтовувати кількість водіїв, яким необхідно дозволити виїзд;

- передбачити, у який спосіб та якими документами заявники повинні підтвердити інформацію, якою обґрунтовується звернення про виїзд водіїв за кордон;

- передбачити вимогу до заявників підтверджувати право водіїв на керування транспортними засобами.

- встановити строк для прийняття Мінінфраструктури, обласних, Київської міської військових адміністрацій рішень про виїзд водіїв за кордон;

- передбачити надання заявникам обґрунтованої відмови у прийнятті рішень, у разі невідповідності звернення вимогам;

3) затвердити постановою Кабінету Міністрів України порядок функціонування та ведення Єдиного комплексу інформаційних систем Укртрансбезпеки, в якому передбачити права адміністратора, користувачів системи, рівні доступу до інформації та порядок її опрацювання, вимоги до електронних документів. Визначити права власності на систему за державою в особі Укртрансбезпеки. Передбачити вимогу щодо комплексної системи захисту інформації у системі з підтвердженою відповідністю згідно із Законом України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах».

З метою мінімізації корупційних ризиків у процедурах виїзду за кордон водіїв, що здійснюють перевезення гуманітарних, медичних вантажів, вантажів для потреб Збройних Сил України та населення, а також міжнародних пасажирських та вантажних перевезень у цьому порядку:

- встановити вимогу до перевізників-ліцензіатів підтверджувати наявність трудових, цивільних або інших правовідносин з водіями, інформація про яких заноситься до системи «Шлях»;

- передбачити вимогу до заявників підтверджувати право водіїв на керування транспортними засобами відповідної категорії для включення відомостей про водії до системи «Шлях»;

- передбачити у наборах даних про водіїв, які вносяться до системи «Шлях», обов'язкову наявність інформації про посвідчення водія, яке підтверджує право на керування транспортним засобом відповідної категорії. Передбачити інтеграцію системи «Шлях» з базами даних Міністерства внутрішніх справ для передачі до системи «Шлях» цих даних;

- передбачити дворівневий контроль за достовірністю відомостей, які вносяться до інформаційної системи «Шлях» щодо водіїв транспортних засобів, що здійснюють перевезення гуманітарної допомоги, медичних та інших вантажів для потреб Збройних Сил України та населення і яким надано дозвіл на виїзд за кордон, а також щодо відповідних рішень про виїзд, у такий спосіб:

- користувач системи першого рівня – уповноважена посадова особа Мінінфраструктури / обласної / Київської міської військової адміністрації вносить до системи відомості щодо водіїв та рішення, на підставі якого водіям дозволено виїзд, а також додає шляхом завантаження до системи електронну копію відповідного рішення про виїзд за кордон. На цьому етапі службові особи Держприкордонслужби не мають доступу до відповідних записів у системі;
- уповноважені посадові особи Укртрансбезпеки, які є другим рівнем контролю, перевіряють достовірність відомостей, внесених до системи «Шлях» Мінінфраструктурою, обласними, Київською міською військовими адміністраціями, шляхом їх звіряння із рішеннями про дозвіл на виїзд водіїв та підтверджують відповідність внесеної до системи інформації. Після такого підтвердження відомості у системі стають доступними для службових осіб Держприкордонслужби;

- надати Держприкордонслужбі права користувача інформаційної системи «Шлях» для фіксації та передачі до Мінінфраструктури, обласних, Київської міської військових адміністрацій, Укртрансбезпеки інформації щодо дотримання строків перебування за кордоном кожним водієм, який реалізує право на виїзд за межі України з метою здійснення перевезень гуманітарних, медичних вантажів, вантажів для потреб Збройних Сил

України та населення, а також міжнародних вантажних та пасажирських перевезень.

Крім того, для мінімізації корупційних ризиків у процедурі виїзду за кордон водіїв транспортних засобів, які **здійснюють міжнародні вантажні та пасажирські перевезення, через інформаційну систему «Шлях»**, у вищезазначеному порядку слід визначити порядок формування, повноваження та порядок діяльності комісії Укртрансбезпеки, яка уповноважена припиняти доступ ліцензіата до системи «Шлях» у разі не дотримання строків перебування за кордоном водіїв, які здійснюють міжнародні вантажні та пасажирські перевезення, а також вичерпний перелік підстав та строки для прийняття цією комісією рішень.

4) у Законі України «Про Державну прикордонну службу України»:

- визначити обов'язок Держприкордонслужби здійснювати контроль за дотриманням строків виїзду за кордон водіями транспортних засобів, які здійснюють перевезення гуманітарних, медичних вантажів, вантажів для потреб Збройних Сил України та населення, а також міжнародних вантажних та пасажирських перевезень з використанням інформаційної системи «Шлях»;

- визначити спільний обов'язок Держприкордонслужби та Державної митної служби України здійснювати контроль за дотриманням водіями транспортних засобів, які здійснюють перевезення гуманітарних, медичних вантажів, вантажів для потреб Збройних Сил України та населення, а також міжнародних вантажних та пасажирських перевезень з використанням інформаційної системи «Шлях», мети виїзду за кордон, зокрема, декларування ввезення на територію України гуманітарної допомоги;

5) у Положенні про Державну митну службу України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 227, визначити обов'язок Державної митної служби здійснювати спільно з Держприкордонслужбою контроль за дотриманням водіями транспортних засобів, які здійснюють перевезення гуманітарних, медичних вантажів, вантажів для потреб Збройних Сил України та населення, а також міжнародних вантажних та пасажирських перевезень з використанням інформаційної системи «Шлях», мети виїзду за кордон, зокрема, декларування ввезення на територію України гуманітарної допомоги.

2. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЕРЖПРИКОРДОНСЛУЖБИ:

1) після приведення правового регулювання обмеження права чоловіків у віці від 18 до 60 років на виїзд за межі України у відповідність до вимог Конституції України, як запропоновано у рекомендації № 1 вище, припинити практику надання Головою Держприкордонслужби в індивідуальному порядку дозволу чоловіками у віці від 18 до 60 років на виїзд за кордон у випадках, не передбачених законодавством;

2) привести роз'яснення щодо особливостей перетинання державного кордону чоловіками у віці від 18 до 60 років в період воєнного стану, які розміщені на офіційному вебсайті за посиланням <https://cutt.ly/ICCN6S7>, у відповідність до положень законодавства, зокрема в частині виїзду за кордон народних депутатів та заброньованих осіб;

3) ініціювати перед Кабінетом Міністрів України внесення змін до Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів» для надання органам та службовим особам Держприкордонслужби прав користувачів відомостей Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів для врахування наявної в ньому інформації в ході здійснення контролю за перетинанням державного кордону військовозобов'язаними чоловіками у віці від 18 до 60 років;

4) ініціювати внесення до переліку відомостей про особу чоловічої статі у віці від 18 до 60 років, яка перетинає державний кордон, що вносяться до інформаційної системи «Аркан», інформації щодо підстави виїзду та підтверджуючих документів, а також дати повернення в Україну та терміну перебування за кордоном шляхом внесення відповідних змін до Положення про інтегровану міжвідомчу інформаційно-телекомунікаційну систему щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон, затвердженого спільним наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства праці та соціальної політики України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України від 03.04.2008 № 284/287/214/150/64/175/266/75. У зазначеному Положенні визначити

чіткі вимоги до змісту інформації, що вносить до інформаційної системи «Аркан» про осіб, які перетинають державний кордон.

3. РЕКОМЕНДАЦІЇ МІНІНФРАСТРУКТУРИ, ОБЛАСНИМ, КИЇВСЬКІЙ МІСЬКІЙ ВІЙСЬКОВИМ АДМІНІСТРАЦІЯМ:

Запровадити періодичний вибірковий контроль з боку уповноваженого підрозділу (особи) з питань запобігання та виявлення корупції за обґрунтованістю підготовки та прийняття рішень про виїзд за межі України водіїв транспортних засобів, що здійснюють перевезення гуманітарної допомоги, медичних та інших вантажів для потреб Збройних Сил України та населення.

4. РЕКОМЕНДАЦІЇ УКРТРАНСБЕЗПЕЦІ:

Провести широку комунікаційну кампанію для роз'яснення серед перевізників-ліцензіатів засад функціонування системи «Шлях», умов доступу до неї, порядку включення до неї інформації щодо водіїв, які здійснюють вантажні та пасажирські міжнародні перевезення, порядку та підстав припинення доступу ліцензіатів до системи у разі порушення встановлених законодавством обмежень.

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ МІНІСТЕРСТВУ ОБОРОНИ УКРАЇНИ:

Визначити спільно з Мінцифрою, які процедури оформлення документів для виїзду за кордон ТЦК та СП можливо реалізовувати як надання публічних електронних послуг через державний Портал «Дія» з метою уникнення особистого контакту заявника та службових осіб ТЦК та СП. Ініціювати прийняття необхідних нормативно-правових актів.

6. РЕКОМЕНДАЦІЇ ГОЛОВНОКОМАНДУВАЧУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ:

Розпорядчим актом збільшити кількість годин прийому громадян ТЦК та СП та забезпечити виділення додаткових ресурсів для роботи з громадянами. Забезпечити впровадження поряд з «живою» чергою

електронної черги для оформлення ТЦК та СП документів для виїзду за кордон, зокрема дозволів для моряків та авіаційного персоналу.

7. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ МСЕК ТА ВЛК:

Рекомендації Національного агентства щодо подолання корупції у процедурах медико-соціальної експертизи та військово-лікарської експертизи наведені у дослідженні «Топ-10 корупційних ризиків медико-соціальної експертизи щодо встановлення інвалідності», яке доступне за посиланням:

<https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/KartyMSEK.pdf>.

8. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ПІД ЧАС НАДАННЯ ДОЗВОЛУ НА ВИЇЗД НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНУ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ:

1) порядок надання дозволу на виїзд на тимчасово окуповану територію уніфікувати та затвердити постановою Кабінету Міністрів України, проект якої пройшов антикорупційну експертизу Національного агентства. У порядку передбачити необхідність письмового підтвердження особистого зобов'язання особи щодо повернення на підконтрольну територію;

2) запровадити електронний облік осіб, яким надано дозвіл на виїзд на тимчасово окуповану територію. У наборі даних про особу в електронному реєстрі передбачити відомості про підставу виїзду, рішення військової адміністрації про надання дозволу на виїзд, дозволу тривалість перебування на тимчасово непідконтрольній території, дату повернення на підконтрольну Україні територію.

АДМІНІСТРАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ (Адміністрація Держприкордонслужби)

вул. Володимирська, 26, Київ, 01601; тел./факс: (044) 235-11-00, тел. (044) 239-84-80
E-mail: adpsu@dpsu.gov.ua, сайт: www.dpsu.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 00034039

Органам Держприкордонслужби
(згідно з розрахунком розсилки)

Про Указ Президента України

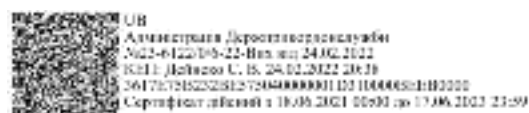
Пунктом 3 Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану, тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, зокрема, передбачені статтею 33 Конституції України.

З метою забезпечення оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, проведення своєчасної та повної мобілізації, заборонити, на період дії правового режиму воєнного стану, виїзд за межі України громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років.

Голова Державної прикордонної
служби України

Сергій ДЕЙНЕКО

Андрій Кузьменко 527 64 12

**АДМІНІСТРАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ
ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**
(Адміністрація Держприкордонслужби)

вул. Володимирська, 26, Київ, 01601: тел./факс: (044) 235-11-00, тел. (044) 239-84-80
E-mail: adpsu@dpsu.gov.ua, сайт: www.dpsu.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 00034039

23-6081/0/6-22-Вих
вч 25.02.2022

Органам Держприкордонслужби
(згідно з розрахунком розсилки)

Про Указ Президента України

У доповнення до № 23-6122/0/6-22-Вих від 24.02.2022 довожу, що обмеження на період дії правового режиму воєнного стану щодо заборони виїзду за межі України громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років не застосовуються до осіб, вказаних у статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», зокрема, до осіб:

- 1) які мають посвідчення про відстрочку від призову та повідомлення про зарахування на спеціальний військовий облік;
- 2) які мають висновок військово-лікарської комісії про непридатність;
- 3) на утриманні яких перебувають троє і більше дітей віком до 18 років;
- 4) які самостійно виховують дитину (дітей) віком до 18 років;
- 5) на утриманні яких перебуває дитина з інвалідністю віком до 18 років або повнолітня дитина, яка є особою з інвалідністю I чи II групи, до досягнення нею 23 років;
- 6) усиновителі, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі, на утриманні яких перебувають діти-сироти або діти, позбавлені батьківського піклування, віком до 18 років;
- 7) зайняті постійним доглядом за особами, що його потребують, в разі відсутності інших осіб, які можуть здійснювати такий догляд;
- 8) чиї близькі родичі (чоловік, дружина, син, донька, батько, мати, дід, баба або рідний (повнорідний, неповнорідний) брат чи сестра) загинули або пропали безвісти під час проведення антитерористичної операції.

В решті питань керуватися вказівками, зазначеними в листі Адміністрації Держприкордонслужби від 24.02.2022 № 23-6122/0/6-22-Вих.

Голова Державної прикордонної
служби України
генерал-майор

Сергій ДЕЙНЕКО

**НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО
З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ
ДЕПАРТАМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ**

бульв. Дружби народів, 28, м. Київ, 01103, тел. (044) 200-08-27,
тел. контакт-центру (044) 200-06-94, тел. повідомлень про корупцію (044) 200-06-91,
офіційний вебсайт: www.nazk.gov.ua, e-mail: info@nazk.gov.ua

**Адміністрація Державної
прикордонної служби України**

**ЗАПИТ
(на підставі ст. 12 Закону України «Про запобігання корупції»)**

Національне агентство з питань запобігання корупції відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) проводить аналіз корупційних ризиків, пов'язаних із процедурою перетину державного кордону України військовозобов'язаними громадянами України, на підставі Правил перетинання державного кордону України громадянами України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57 (далі – Правила № 57).

У межах зазначених заходів виникла потреба в отриманні інформації, наявної в Адміністрації Державної прикордонної служби України.

Враховуючи викладене, до Національного агентства необхідно надати таку інформацію (документи):

копії відомчих документів, які регламентують порядок здійснення контролю службовими особами Держприкордонслужби за перетинанням державного кордону військовозобов'язаними громадянами України;

які механізми взаємодії службових осіб Держприкордонслужби з територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки щодо перевірки інформації про перебування на військовому обліку осіб призовного віку під час перетинання ними державного кордону;

чи мають службові особи Держприкордонслужби доступ до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів;

перелік документів, які відповідно до п. 2^б Правил № 57 надають право перетинання державного кордону військовозобов'язаним громадянам України, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації (окремо по кожній категорії осіб згідно зі ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»);

Національне агентство з питань запобігання корупції
№22-03/15643-22 від 07.07.2022
Підписувач Луцик Василь Васильович
Сертифікат 58E2D9E7F900307B0400000046382F00FAAEA300
Дата підписання 07.07.2022 16:20:44

чи надходять від Міністерства інфраструктури України, обласних та Київської міської військових адміністрацій до Адміністрації Державної прикордонної служби України копії рішень про виїзд за межі України водіїв, що здійснюють перевезення медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги автомобільними транспортними засобами для потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також населення України; які процедури обліку, опрацювання та використання таких рішень службовими особами Держприкордонслужби у пунктах пропуску через державний кордон та пунктах контролю впроваджені;

яким чином службові особи Держприкордонслужби перевіряють наявність рішень Мінінфраструктури, обласних та Київської міської військових адміністрацій про виїзд за межі України водіїв, що здійснюють перевезення медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги автомобільними транспортними засобами для потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також населення України, під час перетинання ними державного кордону України (п. 2⁸ Правил № 57);

яким чином забезпечується доступ службових Держприкордонслужби до інформаційної системи «Шлях» та перевірка наявності в ній інформації про водіїв транспортних засобів суб'єктів господарювання, які мають ліцензію на право провадження господарської діяльності з міжнародних перевезень вантажів та пасажирів автомобільним транспортом (п. 2⁹ Правил № 57), а також про водіїв, що здійснюють перевезення медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги автомобільними транспортними засобами для потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також населення України, під час перетинання ними державного кордону України (п. 2⁸ Правил № 57);

чи здійснюється службовими особами Держприкордонслужби звірка наявної в інформаційній системі «Шлях» інформації з даними, які містяться в рішеннях Мінінфраструктури, обласних та Київської міської військових адміністрацій про виїзд за межі України водіїв, що здійснюють перевезення медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги автомобільними транспортними засобами для потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також населення України, під час перетинання ними державного кордону України (п. 2⁸ Правил № 57);

які механізми застосовуються службовими особами Держприкордонслужби у пунктах пропуску через державний кордон та пунктах контролю для перевірки відповідності мети поїздки військовозобов'язаних громадян України; які критерії дають підстави констатувати невідповідність такої мети та прийняти рішення про відмову у перетинанні державного кордону (п.п. 2⁸ та 2⁹ Правил № 57); в якому документі такі критерії зафіксовані;

чи контролюють службові особи Держприкордонслужби дотримання строків перебування за кордоном та/або мети виїзду за кордон військовозобов'язаних водіїв (п. 2⁸ Правил № 57);

які впроваджені механізми для інформування суб'єкта, що прийняв рішення про виїзд за межі України військовозобов'язаних водіїв на підставі п. 2⁸ Правил № 57 (Мінінфраструктури, обласні та Київська міська військові адміністрації) про перевищення строків перебування за кордоном та/або зміни мети виїзду за кордон військовозобов'язаних водіїв;

копії рішень про відмову у перетинанні державного кордону у зв'язку із непідтвердженням мети поїздки за період з 20.05.2022 по 07.07.2022 року (п.п. 2⁸ та 2⁹ Правил № 57);

копії документів, які за період з 01.06.2022 по 07.07.2022 надавалися службовим особам Держприкордонслужби для перетинання державного кордону Вінницьким міським головою Моргуновим С.А., Дніпровським міським головою Філатовим Б.А., Львівським міським головою Садовим А.І та Чернігівським міським головою Атрошенко В.А., а також копії рішень у разі відмови у перетинанні державного кордону вказаним особам.

Інформацію та документи за результатами розгляду цього запиту просимо додатково направити на електронну адресу Департаменту запобігання та виявлення корупції anticor_coordination2@nazk.gov.ua.

Звертаємо увагу, що відповідно до ч. 8 ст. 12 Закону державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи зобов'язані надавати запитувані Національним агентством документи чи інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, протягом десяти робочих днів з дня одержання запиту.

За ненадання інформації, документів, а також порушення встановлених законодавством строків їх надання, надання завідомо недостовірної інформації або не у повному обсязі передбачена адміністративна відповідальність відповідно до ст. 188⁴⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

**В.о. керівника Департаменту запобігання
та виявлення корупції**

Василь ЛУЦИК

АДМІНІСТРАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

(Адміністрація Держприкордонслужби)

вул. Володимирська, 26, Київ, 01601: тел./факс: (044) 235-11-00, тел. (044) 239-84-80
E-mail: adpsu@dpsu.gov.ua, сайт: www.dpsu.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 00034039

Національне агентство з питань
запобігання корупції

В Адміністрації Держприкордонслужби в межах компетенції розглянуто запит від 07.07.2022 № 22-03/15643-22 щодо перетину державного кордону України військовозобов'язаними громадянами України.

За результатами розгляду інформуємо про таке.

Щодо першого питання.

Направляємо розпорядчі документи з питань прикордонного контролю уповноваженими службовими особами Держприкордонслужби військовозобов'язаних громадян України (додаються).

Щодо другого питання.

Перевірка інформації в територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки про перебування на військовому обліку осіб призовного віку під час перетинання ними державного кордону не належить до компетенції Державної прикордонної служби України.

Щодо третього питання.

Службові особи Державної прикордонної служби не мають доступу до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Щодо четвертого питання.

Законодавство України не покладає на Державну прикордонну службу України обов'язку ведення вичерпного переліку документів, необхідних для перетину державного кордону. Адміністрація Держприкордонслужби не формує державну політику з питань виїзду за кордон громадян України в умовах дії на території України правового режиму воєнного стану.

Щодо п'ятого питання.

Від Міністерства інфраструктури України, обласних та Київської міської військових адміністрацій до Адміністрації Державної прикордонної служби України надходять копії рішень про виїзд за межі України водіїв, що здійснюють перевезення медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги автомобільними транспортними засобами для потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також населення України. Облік документів здійснюється відповідно до вимог постанови від 17 січня 2018 р. № 55 з використанням системи електронного

Національне агентство з питань запобігання корупції

№16751/0/03-22 від 13.07.2022

КЕЛ: Нікіфоренко В. С. 12.07.2022 18:
761 717812321195750100300101010000
Сторінка: 1/1
Сторінка: 1/1
Сторінка: 1/1

документообігу. Такі рішення використовуються для можливості додаткового контролю (за необхідності) дійсності рішень на паперових носіях інформації, які пред'являються в пунктах пропуску громадянами.

Щодо шостого питання.

Уповноважені службові особи Держприкордонслужби перевіряють наявність рішень Мінінфраструктури, обласних та Київської міської військових адміністрацій про виїзд за межі України водіїв, що здійснюють перевезення медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги автомобільними транспортними засобами для потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також населення України, під час перетинання ними державного кордону України після їх пред'явлення особами, які перетинають державний кордон безпосередньо під час прикордонного контролю.

Щодо сьомого питання.

Перевірка наявності інформації у відповідній інформаційній системі про водіїв транспортних засобів, які визначені п.п. 2⁸, 2⁹, Правил перетинання державного кордону України громадянами України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57 (далі – Правила) здійснюється уповноваженими службовими особами Державної прикордонної служби України в пунктах пропуску під час прикордонного контролю. Доступ до інформаційної системи надається згідно відповідних логінів та паролів.

Щодо восьмого питання.

Під час прикордонного контролю уповноважені службові особи Державної прикордонної служби України перевіряють дані щодо особи, вписані в інформаційну систему з паспортними даними та інформацією, яка зазначена в пред'явленому особою рішенні Мінінфраструктури (обласної або Київської міської військової адміністрації) про виїзд за межі України.

Щодо дев'ятого питання.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про прикордонний контроль» перетинання особами, транспортними засобами державного кордону і переміщення через нього вантажів здійснюються лише за умови проходження прикордонного контролю та з дозволу уповноважених службових осіб Державної прикордонної служби України.

Види практичних заходів та тактичних прийомів посадових та службових осіб Державної прикордонної служби України з протидії протиправній діяльності під час перетинання особами, транспортними засобами державного кордону і переміщення через нього вантажів та порядок їх здійснення визначаються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах охорони державного кордону. Профілювання ризиків здійснюється відповідно до профілю № 3_2010_01_У «Незаконне перетинання державного кордону військовозобов'язаними громадянами України», затвердженим наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України

від 29 квітня 2022 року № 213аг (зі змінами).

Щодо десятого питання.

Законодавством України не визначено завдання Державній прикордонній службі України щодо контролю дотримання строків перебування за кордоном та обов'язкового контролю мети виїзду за кордон військовозобов'язаних водіїв.

Щодо одинадцятого питання.

Інформування суб'єкта, що прийняв рішення про виїзд за межі України військовозобов'язаних водіїв на підставі п. 2⁸ Правил про перевищення строків перебування за кордоном та/або зміни мети виїзду за кордон військовозобов'язаних водіїв не належить до компетенції Державної прикордонної служби.

Щодо дванадцятого питання.

Відповідно до частини першої статті 14 Закону громадянину України, якому відмовлено у пропуску через державний кордон при виїзді з України у зв'язку з відсутністю документів, необхідних для в'їзду до держави прямування, транзиту, в передбачених законодавством випадках або у зв'язку з наявністю однієї з підстав для тимчасового обмеження його у праві виїзду за кордон, визначених статтею 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», відмовляється у перетинанні державного кордону лише за обгрунтованим рішенням уповноваженої службової особи підрозділу охорони державного кордону із зазначенням причин відмови. Рішення про відмову у перетинанні державного кордону оформляється у двох примірниках. Один примірник рішення про відмову у перетинанні державного кордону видається особі, яка підтверджує своїм підписом на кожному примірнику факт отримання такого рішення.

Враховуючи зазначене повідомляємо, що запитувана вами інформація щодо надання копії рішень про відмову у перетинанні державного кордону у зв'язку із не підтвердженням мети поїздки за період з 20.05.2022 по 07.07.2022 року (п.п. 2⁸ та 2⁹ Правил) в розпорядженні Адміністрації Держприкордонслужби відсутня, тому для отримання інформації та копій необхідних документів вам необхідно звернутися до органів охорони державного кордону, на ділянці відповідальності яких такі рішення приймалися.

Щодо тринадцятого питання.

Відповідно до законодавства України на особовий склад, який здійснює прикордонний контроль осіб, не покладаються обов'язки щодо здійснення копіювання документів, що пред'являються при перетинанні державного кордону України.

Водночас, зазначаємо, що з 29.03.2022 Адміністрацією Держприкордонслужби визначено завдання органам Держприкордонслужби щодо здійснення копіювання (сканування) підтверджуючих документів, які надаються під час перетинання державного кордону України чоловіками (18-60

років). Копії (сканкопії) зберігаються у пунктах пропуску через державний кордон України.

Додаток: листи Адміністрації Держприкордонслужби від 24.02.2022 № 23-6122/0/6-22-Вих, від 25.02.2022 № 23-6081/0/6-22-Вих та від 26.05.2022 № 23-13970/0/6-22-Вих, на 3-х аркушах.

Перший заступник Голови Державної прикордонної служби України

Володимир НІКІФОРЕНКО

Віталій Гофнонг 527 62 63

ДОВІДКОВА ІНФОРМАЦІЯ ПРО КАТЕГОРІЇ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ ОСІБ, ЯКИМ ДОЗВОЛЯЄТЬСЯ ВІЇЗД ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Скорочення, вжиті у документі:

Правила № 57 – Правила перетинання державного кордону, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57, з подальшими змінами

Роз'яснення ДПСУ – роз'яснення, розміщені на офіційному вебсайті Державної прикордонної служби України за посиланням:
<https://cutt.ly/dBmFFGK>

№ з/п	Категорії осіб	Необхідні документи або відомості для виїзду за межі України	Підстава
1	Особа з інвалідністю (незалежно від групи)	Документи, що підтверджують інвалідність: Довідка до акта огляду медико-соціальною експертною комісією (форма первинної облікової документації № 157-1/о), або Посвідчення, яке підтверджує відповідний статус, або Пенсійне посвідчення чи посвідчення, що підтверджує призначення соціальної допомоги відповідно до законів України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю», в яких зазначено групу та причину інвалідності, або Довідка для отримання пільг особами з інвалідністю, які не мають права на пенсію чи соціальну допомогу, за формою, затвердженою Мінсоцполітики	абз. 2 п. 2 ¹ Правил № 57 Роз'яснення ДПСУ

2	Особа, яка має дружину (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю	<p>За умови супроводження особи з інвалідністю для виїзду за межі України:</p> <p>Документи, що підтверджують родинні зв'язки (їх нотаріально засвідчені копії)</p> <p>та</p> <p>Документи, що підтверджують інвалідність.</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p> <p>Довідка про перебування осіб з інвалідністю (дружини або чоловіка) на консульському обліку та зазначені вище документи (їх нотаріально засвідчені копії)</p>	абз. 3 та 12 п. 2 ¹ Правил № 57
3	Особа, яка має одного із своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю I чи II групи	<p>За умови супроводження особи з інвалідністю для виїзду за межі України:</p> <p>Документи, що підтверджують родинні зв'язки (їхні нотаріально засвідчені копії),</p> <p>та</p> <p>Документи, що підтверджують інвалідність (їхні нотаріально засвідчені копії),</p> <p>та</p> <p>Документи, що підтверджують спільне проживання (їхнє задеклароване або зареєстроване місце проживання (перебування) збігається із задекларованим або зареєстрованим місцем проживання (перебування) їхніх батьків чи батьків дружини (чоловіка), або здійснення догляду за своїми батьками чи батьками дружини (чоловіка), що підтверджується актом встановлення факту здійснення догляду за одним із своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка), або документів (посвідчення, довідки) про отримання компенсації (допомоги, надбавки) на догляд).</p>	абз. 4 та 12 п. 2 ¹ Правил № 57

		<p>Для виїзду за межі України самостійно:</p> <p>Довідка про перебування одного із своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю I чи II групи на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)</p>	
4	Особа, яка здійснює постійний догляд за особою з інвалідністю I чи II групи	<p>За умови супроводження особи з інвалідністю для виїзду за межі України:</p> <p>Документи (посвідчення, довідки) про отримання компенсації (допомоги, надбавки) на догляд або</p> <p>Документи, що підтверджують інвалідність, та акт встановлення факту здійснення догляду.</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p> <p>Довідка про перебування особи з інвалідністю I чи II групи на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)</p>	абз. 5 та 12 п. 2 ¹ Правил № 57
5	Батьки, які виховують дитину з інвалідністю віком до 18 років	<p>За умови супроводження дитини з інвалідністю віком до 18 років для виїзду за межі України:</p> <p>Свідоцтво про народження дитини та</p> <p>Посвідчення, що підтверджує призначення соціальної допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», в якому зазначено статус «дитина з інвалідністю» (нотаріально засвідчена копія), або</p>	абз. 6 та 12 п. 2 ¹ Правил № 57

		<p>Довідка про отримання державної соціальної допомоги дітям з інвалідністю, видана структурним підрозділом з питань соціального захисту населення районної, районної у м. Києві держадміністрації, виконавчим органом міської ради, до території територіальної громади якої входить територія міста обласного значення, районної у місті (у разі її утворення) ради (нотаріально засвідчена копія),</p> <p>або</p> <p>Індивідуальна програма реабілітації дитини з інвалідністю, видана лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я (нотаріально засвідчена копія),</p> <p>або</p> <p>Медичний висновок про дитину з інвалідністю до 18 років (нотаріально засвідчена копія).</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p> <p>Довідка про перебування дитини з інвалідністю віком до 18 років на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)</p>	
6	Опікуни, які виховують дитину з інвалідністю віком до 18 років	<p>За умови супроводження дитини з інвалідністю для виїзду за межі України:</p> <p>Документи, що підтверджують відповідні повноваження особи, що супроводжує дитину з інвалідністю,</p> <p>та</p> <p>Посвідчення, що підтверджує призначення соціальної допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», в якому зазначено статус «дитина з інвалідністю» (нотаріально засвідчена копія),</p> <p>або</p>	абз. 6 та 12 п. 2 ¹ Правил № 57

		<p>Довідка про отримання державної соціальної допомоги дітям з інвалідністю, видана структурним підрозділом з питань соціального захисту населення районної, районної у м. Києві держадміністрації, виконавчим органом міської ради, до території територіальної громади якої входить територія міста обласного значення, районної у місті (у разі її утворення) ради (нотаріально засвідчена копія),</p> <p>або</p> <p>Індивідуальна програма реабілітації дитини з інвалідністю, видана лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я (нотаріально засвідчена копія),</p> <p>або</p> <p>Медичний висновок про дитину з інвалідністю до 18 років (нотаріально засвідчена копія).</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p> <p>Довідка про перебування дитини з інвалідністю віком до 18 років на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)</p>	
7	Прийомні батьки, які виховують дитину з інвалідністю віком до 18 років	<p>За умови супроводження дитини з інвалідністю для виїзду за межі України:</p> <p>Документи, що підтверджують відповідні повноваження особи, що супроводжує дитину з інвалідністю,</p> <p>та</p> <p>Посвідчення, що підтверджує призначення соціальної допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», в якому зазначено статус «дитина з інвалідністю» (нотаріально засвідчена копія),</p> <p>або</p>	абз. 6 та 12 п. 2 ¹ Правил № 57

		<p>Довідка про отримання державної соціальної допомоги дітям з інвалідністю, видана структурним підрозділом з питань соціального захисту населення районної, районної у м. Києві держадміністрації, виконавчим органом міської ради, до території територіальної громади якої входить територія міста обласного значення, районної у місті (у разі її утворення) ради (нотаріально засвідчена копія), або Індивідуальна програма реабілітації дитини з інвалідністю, видана лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я (нотаріально засвідчена копія), або Медичний висновок про дитину з інвалідністю до 18 років (нотаріально засвідчена копія).</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p> <p>Довідка про перебування дитини з інвалідністю віком до 18 років на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)</p>	
8	Батьки-вихователі, які виховують дитину з інвалідністю віком до 18 років	<p>За умови супроводження дитини з інвалідністю для виїзду за межі України:</p> <p>Документи, що підтверджують відповідні повноваження особи, що супроводжує дитину з інвалідністю, та Посвідчення, що підтверджує призначення соціальної допомоги відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», в якому зазначено статус «дитина з інвалідністю» (нотаріально засвідчена копія), або</p>	абз. 6 та 12 п. 2 ¹ Правил № 57

		<p>Довідка про отримання державної соціальної допомоги дітям з інвалідністю, видана структурним підрозділом з питань соціального захисту населення районної, районної у м. Києві держадміністрації, виконавчим органом міської ради, до території територіальної громади якої входить територія міста обласного значення, районної у місті (у разі її утворення) ради (нотаріально засвідчена копія),</p> <p>або</p> <p>Індивідуальна програма реабілітації дитини з інвалідністю, видана лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я (нотаріально засвідчена копія),</p> <p>або</p> <p>Медичний висновок про дитину з інвалідністю до 18 років (нотаріально засвідчена копія).</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p> <p>Довідка про перебування дитини з інвалідністю віком до 18 років на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)</p>	
9	Батьки, на утриманні яких перебуває повнолітня дитина, яка є особою з інвалідністю I чи II групи	<p>За умови супроводження повнолітньої дитини, яка є особою з інвалідністю I чи II групи, для виїзду за кордон:</p> <p>Свідоцтво про народження повнолітньої дитини, яка є особою з інвалідністю I чи II групи,</p> <p>та</p> <p>Документи, що підтверджують інвалідність (їхні нотаріально засвідчені копії).</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p>	абз. 7 та 12 п. 2 ¹ Правил № 57

		Довідка про перебування повнолітньої дитини, яка є особою з інвалідністю I чи II групи, на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчених копій)	
10	Дід (баба), який (яка) супроводжує дітей з інвалідністю для виїзду за межі України, у разі приналежності до категорії осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації	За умови супроводження дитини з інвалідністю для виїзду за межі України: Документи, які підтверджують приналежність до категорії осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, та Документи, що підтверджують родинні зв'язки (їхні нотаріально засвідчені копії)	абз. 8 п. 2 ¹ Правил № 57
11	Повнолітній брат (сестра), який (яка) супроводжує дітей з інвалідністю для виїзду за межі України, у разі приналежності до категорії осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації	За умови супроводження дитини з інвалідністю для виїзду за межі України: Документи, які підтверджують приналежність до категорії осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, та Документи, що підтверджують родинні зв'язки (їхні нотаріально засвідчені копії)	абз. 8 п. 2 ¹ Правил № 57
12	Вітчим (мачуха), який (яка) супроводжує дітей з інвалідністю для виїзду за межі України, у разі приналежності до категорії осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації	За умови супроводження дитини з інвалідністю для виїзду за межі України: Документи, які підтверджують приналежність до категорії осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, та Документи, що підтверджують родинні зв'язки (їхні нотаріально засвідчені копії)	абз. 8 п. 2 ¹ Правил № 57

13	Особи, які потребують постійного догляду	<p>У супроводі одного із членів сім'ї першого ступеня споріднення (у значенні, наведеному у підпункті 14.1.263 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України):</p> <p>Документи, що підтверджують родинні зв'язки, та Висновок лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я про потребу у постійному сторонньому догляді.</p> <p>У супроводі особи, яка здійснює постійний догляд за особами, які потребують постійного догляду:</p> <p>Документи (посвідчення, довідки) про отримання компенсації (допомоги, надбавки) на догляд або Висновок лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я про потребу у постійному сторонньому догляді та Акт встановлення факту здійснення догляду</p>	абз. 9 п. 2 ¹ Правил № 57
14	Члени сім'ї першого ступеня споріднення (у значенні, наведеному у п.п. 14.1.263 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України) осіб, які потребують постійного догляду	<p>За умови супроводження особи, яка потребує постійного догляду, для виїзду за кордон:</p> <p>Документи, що підтверджують родинні зв'язки, та Висновок лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я про потребу у постійному сторонньому догляді.</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p>	абз. 9 та 12 п. 2 ¹ Правил № 57

		Довідка про перебування особи, яка потребує постійного догляду, на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)	
15	Особи, які здійснюють постійний догляд за особами, які потребують постійного догляду	<p>За умови супроводження особи, яка потребує постійного догляду, для виїзду за кордон:</p> <p>Документи (посвідчення, довідки) про отримання компенсації (допомоги, надбавки) на догляд або</p> <p>Висновок лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я про потребу у постійному сторонньому догляді та</p> <p>Акт встановлення факту здійснення догляду.</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p> <p>Довідка про перебування особи, яка потребує постійного догляду, на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)</p>	абз. 9 та 12 п. 2 ¹ Правил № 57
16	Опікуни осіб з інвалідністю, визнаних судом недієздатними	<p>За умови супроводження особи з інвалідністю, визнаною судом недієздатною, для виїзду за межі України:</p> <p>Рішення про призначення опікуна над особою з інвалідністю, визнаною судом недієздатною.</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p> <p>Довідка про перебування особи з інвалідністю, визнаною судом недієздатною, на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)</p>	абз. 10 та 12 п. 2 ¹ Правил № 57

17	Повнолітні члени сім'ї першого чи другого ступеня споріднення (у значенні, наведеному у п.п. 14.1.263 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України) осіб з інвалідністю, визнаних судом недієздатними, у разі непризначення особі з інвалідністю, визнаною судом недієздатною, опікуна	За умови супроводження особи з інвалідністю, визнаної судом недієздатною, опікуна для її виїзду за межі України: Документи, що підтверджують родинні зв'язки, та Документи, що підтверджують інвалідність (їхні нотаріально засвідчені копії). Для виїзду за межі України самостійно: Довідка про перебування особи з інвалідністю, визнаною судом недієздатною, на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)	абз. 10 та 12 п. 2 ¹ Правил № 57
18	Особи з інвалідністю або інші особи, які потребують постійного догляду, які проживають (перебувають) у закладах/установах незалежно від форми власності та підпорядкування і отримують соціальні послуги із стаціонарного догляду, паліативного догляду, підтриманого проживання	За умови супроводження працівниками закладу догляду, уповноваженими директором закладу догляду або особою, яка його заміщує: Наказ директора закладу догляду або особи, яка його заміщує, про виїзд осіб з інвалідністю або інших осіб, які потребують постійного догляду, за межі України та Документи, що підтверджують інвалідність	абз. 11 п. 2 ¹ Правил № 57
19	Уповноважені директором закладу догляду або особою, яка його заміщує, працівники закладів/установ незалежно від форми власності, що надають	За умови супроводження особи з інвалідністю або іншої особи, яка потребує постійного догляду, для виїзду за межі України, з розрахунку одна особа на 25 осіб з інвалідністю та інших осіб, які потребують постійного догляду:	абз. 11 та 14 п. 2 ¹ Правил № 57

	<p>соціальні послуги із стаціонарного догляду, паліативного догляду, підтриманого проживання, які супроводжують осіб з інвалідністю або інших осіб, які потребують постійного догляду і проживають в таких закладах, за умови перебування працівників закладів на військовому обліку у територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки, Центральному управлінні або регіональних органах СБУ, підрозділах Служби зовнішньої розвідки</p>	<p>Наказ директора закладу догляду або особи, яка його заміщує, про виїзд осіб з інвалідністю або інших осіб, які потребують постійного догляду, за межі України та</p> <p>Документи, що підтверджують інвалідність.</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p> <p>Наказ директора закладу догляду або особи, яка його заміщує, про ротацію супроводжуваних осіб з числа працівників закладу догляду з урахуванням вимог до супроводжуваних осіб, встановлених в абз. 11 п. 2¹ Правил № 57</p>	
20	<p>Батько (матір) дитини, хворої на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, або дитини, яка</p>	<p>За умови супроводження дитини для виїзду за межі України:</p> <p>Документ, виданий лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я в порядку та за формою, що встановлені МОЗ, або</p> <p>Довідка про отримання державної допомоги на дитину, хвору на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, або на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність, виданої структурним підрозділом з питань соціального захисту</p>	<p>п. 2² Правил № 57 Роз'яснення ДПСУ</p>

	отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги	населення районної, районної у м. Києві держадміністрації, виконавчим органом міської ради, до території територіальної громади якої входить територія міста обласного значення, районної у місті (у разі її утворення) ради (незалежно від того, кого призначено отримувачем допомоги) та Документи, що підтверджують родинні зв'язки. Для виїзду за межі України самостійно: Довідка про перебування хворої дитини на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)	
21	Опікун дитини, хворої на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, або дитини, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги	За умови супроводження дитини для виїзду за межі України: Документ, виданий лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я в порядку та за формою, що встановлені МОЗ, або Довідка про отримання державної допомоги на дитину, хвору на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, або на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність, виданої структурним підрозділом з питань соціального захисту населення районної, районної у м. Києві держадміністрації, виконавчим органом міської ради, до території територіальної громади якої входить територія міста обласного значення, районної у місті (у разі її утворення) ради (незалежно від того, кого призначено отримувачем допомоги), та	п. 2 ² Правил № 57 Роз'яснення ДПСУ

		<p>Документи, що підтверджують відповідні повноваження особи, що супроводжує хвору дитину.</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p> <p>Довідка про перебування хворої дитини на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)</p>	
22	<p>Піклувальник дитини, хворої на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, або дитини, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги</p>	<p>За умови супроводження дитини для виїзду за межі України:</p> <p>Документ, виданий лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я в порядку та за формою, що встановлені МОЗ, або</p> <p>Довідка про отримання державної допомоги на дитину, хвору на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, або на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність, виданої структурним підрозділом з питань соціального захисту населення районної, районної у м. Києві держадміністрації, виконавчим органом міської ради, до території територіальної громади якої входить територія міста обласного значення, районної у місті (у разі її утворення) ради (незалежно від того, кого призначено отримувачем допомоги), та</p> <p>Документи, що підтверджують відповідні повноваження особи, що супроводжує хвору дитину.</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p>	<p>п. 2² Правил № 57 Роз'яснення ДПСУ</p>

		Довідка про перебування хворої дитини на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)	
23	Прийомні батьки дитини, хворої на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, або дитини, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги	За умови супроводження дитини для виїзду за межі України: Документ, виданий лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я в порядку та за формою, що встановлені МОЗ, або Довідка про отримання державної допомоги на дитину, хвору на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, або на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність, виданої структурним підрозділом з питань соціального захисту населення районної, районної у м. Києві держадміністрації, виконавчим органом міської ради, до території територіальної громади якої входить територія міста обласного значення, районної у місті (у разі її утворення) ради (незалежно від того, кого призначено отримувачем допомоги), та Документи, що підтверджують відповідні повноваження особи, що супроводжує хвору дитину. Для виїзду за межі України самостійно: Довідка про перебування хворої дитини на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)	п. 2 ² Правил № 57 Роз'яснення ДПСУ
24	Батьки-вихователі дитини, хворої на тяжкі перинатальні ураження нервової системи,	За умови супроводження дитини для виїзду за межі України:	п. 2 ² Правил № 57

	<p>тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, або дитини, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги</p>	<p>Документ, виданий лікарсько-консультативною комісією закладу охорони здоров'я в порядку та за формою, що встановлені МОЗ, або</p> <p>Довідка про отримання державної допомоги на дитину, хвору на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, або на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність, виданої структурним підрозділом з питань соціального захисту населення районної, районної у м. Києві держадміністрації, виконавчим органом міської ради, до території територіальної громади якої входить територія міста обласного значення, районної у місті (у разі її утворення) ради (незалежно від того, кого призначено отримувачем допомоги),</p> <p>та</p> <p>Документи, що підтверджують відповідні повноваження особи, що супроводжує хвору дитину.</p> <p>Для виїзду за межі України самостійно:</p> <p>довідка про перебування хворої дитини на консульському обліку та зазначені вище документи (їхні нотаріально засвідчені копії)</p>	<p>Роз'яснення ДПСУ</p>
25	<p>Законний представник (уповноважена ним особа) дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку та проживають або зараховані до закладів</p>	<p>За умови супроводження дитини для виїзду за межі України:</p> <p>Паспорт громадянина України або свідоцтво про народження дитини (якщо немає паспорта громадянина України)/ документи, що містять відомості про особу, на підставі яких Держприкордонслужба дозволить перетин державного кордону,</p> <p>та</p>	<p>п. 2³ Правил № 57</p>

	різних типів, форми власності та підпорядкування на цілодобове перебування	Наказ директора закладу/установи, де проживали/перебували діти, або особи, яка його заміщує, про виїзд дітей за межі України, та Письмове погодження за підписом голови або заступника обласної військової адміністрації (засвідченого печаткою) про дозвіл на виїзд за межі України дітей, погодженого з Нацсоцслужбою, та Запрошення установ, організацій різних типів та форм власності, які уповноважені державою остаточного перебування дітей або органами місцевого самоврядування такої держави на здійснення заходів щодо прийому та супроводу дітей з інших країн	
26	Особа, уповноважена керівником відповідного закладу/працівником закладу, який його заміщує, або органом опіки та піклування чи обласною військовою адміністрацією, у супроводі патронатного вихователя, який здійснює догляд за дітьми, для супроводу дітей, які не досягли 18-річного віку та не належать до категорії дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, але які зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування,	За умови супроводження дитини для виїзду за межі України: Паспорт громадянина України або свідоцтво про народження дитини (якщо немає паспорта громадянина України)/ документи, що містять відомості про особу, на підставі яких Держприкордонслужба дозволить перетин державного кордону, та Наказ директора закладу/установи, де проживали/перебували діти, або особи, яка його заміщує, та Письмове погодження за підписом голови або заступника обласної військової адміністрації (засвідченого печаткою) про дозвіл на виїзд за межі України дітей, погодженого Нацсоцслужбою, та Рішення органу опіки та піклування про влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя та письмового погодження за підписом голови або заступника обласної військової (військово-цивільної) адміністрації (засвідченого печаткою) про дозвіл на виїзд за межі України такої сім'ї або дітей, які влаштовані в сім'ю	п. 2 ³ Правил № 57

	влаштовані до сімей патронатних вихователів	патронатного вихователя, із зазначенням держави їх остаточного перебування, та Запрошення установ, організацій різних типів та форм власності, які уповноважені державою остаточного перебування дітей або органами місцевого самоврядування такої держави на здійснення заходів щодо прийому та супроводу дітей з інших країн	
27	Заброньовані на період мобілізації та на воєнний час за органом державної влади, іншим державним органом, органом місцевого самоврядування в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України	За умови виїзду за межі України у відрядження: Документи, що підтверджують службове відрядження (постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2022 № 440), та Посвідчення про відстрочку від призову та повідомлення про зарахування на спеціальний військовий облік (розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.08.1995 № 493-р) або Витяг з наказу Мінекономіки (згідно з п. 5 постанови Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 194 «Деякі питання бронювання військовозобов'язаних в умовах правового режиму воєнного стану»).	п. 2 ⁶ Правил № 57 (визначає категорію осіб, але не передбачає ні умов для виїзду, ні вимог до підтверджуючих документів) Роз'яснення ДПСУ (визначає умови для виїзду та вимоги до підтверджуючих документів)
28	Заброньовані на період мобілізації та на воєнний час за підприємством,	За умови виїзду за межі України у відрядження:	п. 2 ⁶ Правил № 57 (визначає

	установою або організацією в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України	Витяг з наказу Мінекономіки (згідно з п. 5 постанови Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 194) та Документи про відрядження за кордон	категорію осіб, але не передбачає ні умов для виїзду, ні вимог до підтверджуючих документів) Роз'яснення ДПСУ (визначає умови для виїзду та вимоги до підтверджуючих документів)
29	Особа, визнана в установленому порядку тимчасово непридатною до військової служби за станом здоров'я на термін до шести місяців	Висновок військово-лікарської комісії про тимчасову непридатність до військової служби за станом здоров'я на термін до шести місяців (з наступним проходженням військово-лікарської комісії)	п. 2 ^б Правил № 57 Роз'яснення ДПСУ
30	Особа, знята (виключена) з військового обліку	Рішення військово-лікарської комісії про непридатність до військової служби із виключенням з військового обліку	п. 2 ^б Правил № 57 (визначає категорію осіб, але не визначає вимог до підтверджуючих документів) Роз'яснення ДПСУ (визначає підтверджуючі документи)

31	Чоловік (жінка), на утриманні якого (якої) перебувають трое і більше дітей віком до 18 років, в тому числі і від різних шлюбів	<p>Документи, які підтверджують утримання трьох і більше дітей віком до 18 років:</p> <p>Свідоцтва про народження дітей (трьох і більше), або Рішення суду про розірвання шлюбу та визначення місця проживання дітей з батьком, або Рішення суду про розірвання шлюбу та рішення органу опіки та піклування про визначення місця проживання дітей з батьком, або Посвідчення батька багатодітної сім'ї.</p> <p>Якщо чоловік не проживає однією сім'єю зі своєю дитиною (дітьми) – докази утримання такої дитини (дітей), якими можуть бути:</p> <p>Рішення суду про призначення аліментів на утримання дитини (дітей) та Довідка з виконавчої служби про відсутність заборгованості по сплаті аліментів, розміру сплати таких аліментів тощо</p>	<p>п. 2^б Правил № 57 (визначає категорію осіб, але не визначає вимог до підтверджуючих документів)</p> <p>Роз'яснення ДПСУ (визначає підтверджуючі документи)</p>
32	Чоловік, який є батьком трьох і більше дітей	<p>Для виїзду за межі України у супроводі та без дітей:</p> <p>Свідоцтва про народження дітей (трьох і більше) або їхні нотаріально завірені копії</p>	<p>п. 2^б Правил № 57 (визначає категорію осіб, але не визначає вимог до підтверджуючих документів)</p> <p>Роз'яснення ДПСУ (визначає</p>

			підтверджуючі документи)
33	Чоловік (жінка), який (яка) самостійно виховує одну та більше дитину віком до 18 років	Свідоцтво про народження дитини (дітей) та Свідоцтво про смерть матері дитини, або Рішення суду про позбавлення матері батьківських прав, або Рішення суду про відібрання дитини у матері без позбавлення її батьківських прав, або Рішення суду про визнання матері безвісти відсутньою, або Рішення суду про оголошення матері померлою. У разі, якщо чоловік вдруге одружився, то у такому випадку він вже не вважається особою, яка самостійно виховує дитину віком до 18 років	п. 2 ⁶ Правил № 57 (визначає категорію осіб, але не визначає вимог до підтверджуючих документів) Роз'яснення ДПСУ (визначає підтверджуючі документи)
34	Чоловік (жінка), який (яка) має неповнолітню дитину (дітей) і дружину (чоловіка), яка (який) проходить військову службу за одним із видів військової служби, визначених частиною шостою статті 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»	Не визначено	п. 2 ⁶ Правил № 57
35	Народний депутат України	Дипломатичний або службовий паспорт та Належно засвідчені копії документів, що посвідчують факт виїзду за кордон у службове відрядження	п. 2 ⁶ Правил № 57 (визначає категорію осіб, але

			<p>не визначає ні вимог до підтверджуючих документів, ні умов виїзду)</p> <p>Роз'яснення ДПСУ (визначає умови виїзду та підтверджуючі документи)</p>
36	Особи із складових сил оборони та сил безпеки, постраждалі у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України	<p>За умови виїзду за межі України для лікування за кордон:</p> <p>Паспорт громадянина України для виїзду за кордон або Паспорт громадянина України (якщо їх немає – документи, що містять відомості про особу, на підставі яких Держприкордонслужба дозволить перетин державного кордону), та Висновок про необхідність направлення особи на лікування за кордон, та Лист МОЗ про погоджений з іноземною стороною перелік осіб, яких заклади охорони здоров'я іноземних держав можуть прийняти на лікування за кордоном</p>	<p>п. 2⁷ Правил № 57</p>
37	Члени сім'ї першого ступеня споріднення (у значенні, наведеному у п.п. 14.1.263 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України) осіб із	<p>За умови супроводження осіб із складових сил оборони та сил безпеки, постраждалих у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, для виїзду за межі України для лікування за кордон:</p>	<p>п. 2⁷ Правил № 57</p>

	складових сил оборони та сил безпеки, постраждалих у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України	Паспорт громадянина України для виїзду за кордон або Паспорт громадянина України (якщо їх немає – документи, що містять відомості про особу, на підставі яких Держприкордонслужба дозволить перетин державного кордону), та Висновок про необхідність направлення особи на лікування за кордон, та Лист МОЗ про погоджений з іноземною стороною перелік осіб, яких заклади охорони здоров'я іноземних держав можуть прийняти на лікування за кордоном	
38	Водій, що здійснює перевезення медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги автомобільними транспортними засобами для потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також населення України	Рішення про виїзд за межі України водіїв, що здійснюють перевезення для потреб Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також медичних вантажів, вантажів гуманітарної допомоги автомобільними транспортними засобами, прийняте Мінінфраструктури або обласними, Київською міською військовими адміністраціями, та За наявності інформації про особу в інформаційній системі «Шлях»	п. 2 ⁸ Правил № 57 Роз'яснення ДПСУ
39	Водії транспортних засобів суб'єктів господарювання, які мають ліцензію на право провадження господарської діяльності з міжнародних перевезень вантажів та	За наявності інформації про особу в інформаційній системі «Шлях»	п. 2 ⁹ Правил № 57 Роз'яснення ДПСУ

	пасажирів автомобільним транспортом		
40	Працівники підприємств залізничного транспорту, які забезпечують функціонування та безперебійну роботу залізниці	Рішення про виїзд за межі України працівників підприємств залізничного транспорту, які забезпечують функціонування та безперебійну роботу залізниці, прийняте: щодо працівників АТ «Українська залізниця» та підприємств залізничного транспорту, що належать до сфери управління Мінінфраструктури, – Мінінфраструктури; щодо працівників підприємств, для яких вантажний залізничний транспорт не є основним видом діяльності, – обласними, Київською міською військовими адміністраціями за місцезнаходженням таких підприємств	п. 2 ¹⁰ Правил № 57
41	Спортсмен, який включений в установленому порядку до складу національних збірних команд України з олімпійських, неолімпійських видів спорту та видів спорту осіб з інвалідністю	Рішення Мінмолодьспорту щодо включення до складу учасників спортивного заходу	п.п. 1 п. 2 ¹¹ Правил № 57
42	Тренер із складу національних збірних команд України, який забезпечує підготовку спортсменів, включених до складу національних збірних команд України з олімпійських, неолімпійських видів спорту та видів спорту осіб з інвалідністю	Рішення Мінмолодьспорту щодо включення до складу учасників спортивного заходу	п.п. 1 п. 2 ¹¹ Правил № 57

43	Спортивні судді та фахівці, що забезпечують, організаційне, науково-методичне, медичне супроводження, антидопінговий контроль за підготовкою спортсменів, які включені до складу національних збірних команд України з олімпійських, неолімпійських видів спорту та видів спорту осіб з інвалідністю для участі в спортивних заходах, що проводяться за кордоном	Рішення Мінмолодьспорту щодо включення до складу учасників спортивного заходу	п.п. 1 п. 2 ¹¹ Правил № 57
44	Спортсмен, який включений до складу команд спортивних клубів найвищих дивізіонів з ігрових видів спорту	Лист Мінмолодьспорту, а у разі його відсутності – особи, яка виконує його обов'язки, до Держприкордонслужби щодо участі особи у спортивному заході та перетинанні державного кордону	п.п. 2 п. 2 ¹¹ Правил № 57
45	Тренер, який включений до складу команд спортивних клубів найвищих дивізіонів з ігрових видів спорту	Лист Міністра молоді та спорту, а у разі його відсутності – особи, яка виконує його обов'язки, до Держприкордонслужби щодо участі особи у спортивному заході та перетинанні державного кордону	п.п. 2 п. 2 ¹¹ Правил № 57
46	Особи, що забезпечують організаційне, науково-методичне, медичне супроводження, які включені до складу команд спортивних клубів найвищих дивізіонів з ігрових видів спорту	Лист Міністра молоді та спорту, а у разі його відсутності – особи, яка виконує його обов'язки, до Держприкордонслужби щодо участі осіб у спортивному заході та перетинанні державного кордону	п.п. 2 п. 2 ¹¹ Правил № 57
47	Спортивні судді або арбітри для участі у спортивних	Лист Міністра молоді та спорту, а у разі його відсутності – особи, яка виконує його обов'язки, до Держприкордонслужби щодо	п.п. 2 п. 2 ¹¹ Правил № 57

	заходах, що проводяться за кордоном	участі особи у спортивному заході та перетинанні державного кордону	
48	Курсант закладу освіти – для проходження практичної підготовки на суднах	Посвідчення особи моряка, та Довідка від закладу освіти щодо направлення курсанта для проходження практичної підготовки на судні під українським або іноземним прапором, та Військово-облікові документи з відповідними відмітками районного (об'єднаного районного), міського (районного у містах, об'єднаного міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки, та Дозвіл на виїзд з місця проживання від керівника відповідного районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки (військовозобов'язані та резервісти СБУ, Служби зовнішньої розвідки України – дозвіл відповідного керівника) для пред'явлення уповноваженим службовим особам Держприкордонслужби під час перетину кордону	п. 2 ¹² Правил № 57 Роз'яснення ДПСУ
49	Особа, яка прямує для роботи на суднах у складі екіпажів суден, що здійснюють рейси до/з морських портів України, та які здобули відповідну освіту та кваліфікацію до 24.02.2022	За умови виїзду з України для роботи для роботи на суднах у складі екіпажів суден, що здійснюють рейси до/з морських портів України: Посвідчення особи моряка, та Суднова роль (список осіб суднового екіпажу) (crew list), та Підтвердження від Адміністрації судноплавства про отримання копій освітніх і кваліфікаційних документів. За умови виїзду з України для роботи на морських суднах, суднах внутрішнього плавання у складі екіпажів таких суден:	п. 2 ¹² Правил № 57 Роз'яснення ДПСУ

		<p>Посвідчення особи моряка, та Підтвердження від Адміністрації судноплавства про отримання копій освітніх і кваліфікаційних документів, та Військово-облікові документи з відповідними відмітками районного (об'єднаного районного), міського (районного у містах, об'єднаного міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки, та Трудовий договір (контракт) для роботи на морському судні, судні внутрішнього плавання або Лист від судновласника, оператора судна про намір укласти з громадянином України трудовий договір (контракт) для роботи на морському судні, судні внутрішнього плавання, та Дозвіл на виїзд з місця проживання від керівника відповідного районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки (військовозобов'язані та резервісти СБУ, Служби зовнішньої розвідки України – дозвіл відповідного керівника)</p>	
50	Випускник закладу освіти, який завершив навчання у період воєнного стану – для роботи на суднах	<p>За умови виїзду з України для роботи на суднах у складі екіпажів суден, що здійснюють рейси до/з морських портів України:</p> <p>Посвідчення особи моряка, та Суднова роль (список осіб суднового екіпажу) (crew list), та Підтвердження від Адміністрації судноплавства про отримання копій освітніх і кваліфікаційних документів.</p>	<p>п. 2¹² Правил № 57 Роз'яснення ДПСУ</p>

		<p>За умови виїзду з України для роботи на морських суднах, суднах внутрішнього плавання у складі екіпажів таких суден:</p> <p>Посвідчення особи моряка, та Підтвердження від Адміністрації судноплавства про отримання копій освітніх і кваліфікаційних документів, та Військово-облікові документи з відповідними відмітками районного (об'єднаного районного), міського (районного у містах, об'єднаного міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки, та Трудовий договір (контракт) для роботи на морському судні, судні внутрішнього плавання або лист від судновласника, оператора судна про намір укласти з громадянином України трудовий договір (контракт) для роботи на морському судні, судні внутрішнього плавання, та Дозвіл на виїзд з місця проживання від керівника відповідного районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки (військовозобов'язані та резервісти СБУ, Служби зовнішньої розвідки України – дозвіл відповідного керівника)</p>	
51	Чоловік, який постійно проживає за кордоном	<p>За наявності відповідних відміток у паспортному документі:</p> <p>- відмітка міграційної служби в паспортному документі «Постійне проживання в «_____»/ печатка «Оформлено виїзд на постійне проживання» (назва країни і дата);</p>	Роз'яснення ДПСУ

		- відмітка дипломатичної установи України в паспортному документі «Постійне проживання «_____»/ «Прийнятий на консульський облік» або довідка про перебування на консульському обліку, яка формується з використанням засобів відомчої інформаційної системи МЗС	
52	Чоловік, який має право тимчасового проживання у країні ЄС та який прийнятий на тимчасовий консульський облік за кордоном	Відповідний паспортний документ з відмітками Державної міграційної служби України «Оформлено виїзд на постійне проживання» та дипломатичної установи України «Прийнятий на консульський облік»	Роз'яснення ДПСУ
53	Чоловік (жінка), чиї близькі родичі (чоловік, дружина, син, донька, батько, мати, дід, баба або рідний (повнорідний, неповнорідний) брат чи сестра) загинули або пропали безвісти під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, а також під час забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України під час дії воєнного стану	Не визначено	п. 2 ⁶ Правил № 57
54	Особа, яка належить до авіаційного персоналу та	Засвідчена суб'єктом авіаційної діяльності – резидентом копія укладеного трудового договору (контракту)	п. 2 ¹³ Правил № 57

	працює у суб'єкта авіаційної діяльності – резидента України	або Укладений договір на проходження тренажерної підготовки між суб'єктом авіаційної діяльності чи особою авіаційного персоналу та організацією, яка розміщується за межами України, та Підтвердження, надане Державіаслужбою, що особа належить до авіаційного персоналу та має відповідне свідоцтво (посвідчення), та наказ суб'єкта авіаційної діяльності про відрядження особи за кордон	
55	Особа, яка належить до авіаційного персоналу і працює або має намір працевлаштуватися у суб'єкта авіаційної діяльності –нерезидента	Копія укладеного трудового договору (контракту) із суб'єктом авіаційної діяльності – нерезидентом, або Лист від суб'єкта авіаційної діяльності-нерезидента про намір укласти трудовий договір (контракт), або Копія укладеного договору на проходження тренажерної підготовки між особою авіаційного персоналу та організацією, яка розміщується за межами України, та Підтвердження, надане Державіаслужбою, що особа належить до авіаційного персоналу та має відповідне свідоцтво (посвідчення), та Військово-облікові документи з відповідними відмітками районного (об'єднаного районного), міського (районного у містах, об'єднаного міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки, та Дозвіл на виїзд з місця проживання від керівника відповідного районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки (військовозобов'язані та резервісти СБУ, Служби зовнішньої розвідки – дозвіл відповідного керівника) для	п. 2 ¹³ Правил № 57

		пред'явлення уповноваженим службовим особам Держприкордонслужби під час перетину кордону	
56	Державний інспектор з авіаційного нагляду та особа, уповноважена на проведення перевірок Державіаслужби	Наказ Державіаслужби про відрядження за кордон державного інспектора з авіаційного нагляду або особи, уповноваженої на проведення перевірок	п. 2 ¹³ Правил № 57
57	Працівники Державного авіаційного підприємства «Україна»	Наказ підприємства про відрядження працівника за кордон	п. 2 ¹³ Правил № 57

Примітка: цей документ не містить норм права чи роз'яснень з питань застосування законодавства та має інформаційно-довідковий характер.